

Vabariigi Valitsuse määruse
„Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (*edaspidi* LKS) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasolevate hoiualade ja püsielupaiga kaitsekorda, tagatakse siseriiklik kaitse kogu loodusalale, moodustatakse Käntu-Kastja looduskaitseala (*edaspidi kaitseala*) ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Kaitseala asub Lääne maakonnas Lääne-Nigula vallas Kastja, Üdruma ja Keskküla külas, Pärnu maakonnas Lääneranna vallas Jõeääre ja Rumba külas, Rapla maakonnas Märjamaa vallas Teenuse ja Läti külas.

Rapla maakonda jääv kaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 2006. aastast Käntu-Kastja hoiualana, kui Vabariigi Valitsus võttis 27. juulil vastu määruse nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas”. Valdav osa kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist võeti esimest korda kaitse alla 2007. aastal Käntu-Kastja hoiualana, kui Vabariigi Valitsus võttis 18. mail vastu määruse nr 155 „Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määruse nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” muutmise”. Väiksem osa kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist on olnud kaitse all Üdruma suur-konnakotka püsielupaigana alates 2006. aastast, kui keskkonnaminister kinnitas 3. juulil määruse nr 43 „Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolevate hoiualade ja püsielupaiga kaitsekorda, kaitstava loodusobjekti tüüp looduskaitsealaks, laiendatakse kaitstavat ala ning tagatakse siseriiklik kaitse kogu loodusalale. Kaitstava loodusobjekti tüüpi ja kaitsekorda muudetakse, et tagada paremini alal elavate kaitsealuste liikide, nende pesitsus- ja toitumispaiade ning kaitsealuste elupaigatüüpide, eelkõige ulatuslike lamminiitide, soode ja väärtusliku metsamassiivi kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab osaliselt Natura 2000 võrgustikku kuuluva Käntu-Kastja linnu- ja loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Kirsi Loide (tel 447 7375, e-post kirsi.loide@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja Margit Halopi Õigusbüroo OÜ jurist Margit Halop (tel 517 9278, e-post margit.halop@mail.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, marika.erikson@envir.ee), eksperdihinnangu on andnud Indrek Sell osaühingust ELF RING, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta eluslooduse mitmekesisust, looduslikke ja poollooduslikke kooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) nimetab I lisas. Need elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjavesel mullal (6270*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aasrebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*), rabad (7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), puiskarjamaad (9070), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Lisaks kaitstakse kaitsealal liike, keda Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25; edaspidi *linnudirektiiv*) nimetab I lisas, ja nende elupaiku. Need liigid on suur-konnakotkas (*Aquila clanga*) ja rohunepp (*Gallinago media*).

Samuti kaitstakse kaitsealal nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud liike ja nende elupaiku. Need liigid on harilik võldas (*Cottus gobio*), jõesilm (*Lamperta fluviatilis*), saarmas (*Lutra lutra*) ja paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*).

Lisaks kaitstakse kaitsealuseid taimeliike ja nende kasvukohti. Need liigid on aasnelk (*Dianthus superbus*) ja eesti soojumikas (*Saussurea alpina esthonica*).

Veel kaitstakse kaitsealuseid linnuliike ja nende elupaiku. Need liigid on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*), kanakull (*Accipiter gentilis*), jäälinn (*Alcedo atthis*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), metsis (*Tetrao urogallus*) ja väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*).

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus, sh võetakse kaitseala kaitse alla juhul, kui see on vajalik nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta või Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta rakendamiseks. Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on kaitsealale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ja tüüpilisus, linnudirektiivist ja loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist

esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, leidub peamiselt 2009. aastal tehtud inventuuride põhjal kaitsealal järgmisi kaitsealuseid liike: põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssonii*), veelendlane (*Myotis daubentonii*), tõugjas (*Aspius aspius*), hink (*Cobitis taenia*), laanepüü (*Tetrastes bonasia*), teder (*Tetrao tetrix*), rukkirääk (*Crex crex*), händkakk (*Strix uralensis*), rüüt (*Pluvialis apricaria*), hallpea-rähn (*Picus canus*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), herilaseviu (*Pernis apivorus*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), väänkael (*Jynx torquilla*), musträhn (*Dryocopus martius*), väike-kirjurähn (*Dendrocopos minor*), valge-toonekurg (*Ciconia ciconia*), sookurg (*Grus grus*), hiireviu (*Buteo buteo*), lääne-mõõkrohi (*Cladium mariscus*), balti sõrmkäpp (*Dactylorhiza baltica*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), soo neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), siberi võhumõõk (*Iris sibirica*), suur käopõll (*Listera ovata*), harilik porss (*Myrica gale*), hall käpp (*Orchis militaris*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) ja künnapuu (*Ulmus laevis*).

Haruldased ja ohustatud poollooduslikud kooslused **liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*)**, **niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)**, **lamminiidud (6450)**, **aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)**, **puisniidud (6530*)**, **liigirikkad madalsood (7230)** ja **puiskarjamaad (9070)** on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse, kusjuures tärniga on märgitud esmatähtsad kooslused ehk elupaigatüübid, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*) on tüüpilised silikaatsete muldadele Fennoskandia madalikele, neile on iseloomulik soontaimede liigirikkus ja seal leidub ohustatud seeneliike, **niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)** on tüüpilised veekogude ja metsaalade puhvertsoonina. Jõgede, ojade ja järvede üleujutatavatel lammidel paiknevad **lamminiidud (6450)** on tüüpilised Eesti suuremate jõgede ja järvede ääres. Lamminiidud on ohustatud võsastumise ja angervaksastumise tõttu. Õistaimede poolest liigirikkad **aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)** on tüüpilised kogu Eestis. Need niidud on ohustatud väetamise tõttu, kuna neid kasutatakse sageli kultuurrohumaa või -karjamaadena. Kultuuristamine vähendab kiiresti liigirikkust. **Puisniidud (6530*)** on regulaarselt niidetava rohustuga hõredad loodulikud puistud, kus on eemaldatud võsa ja alles jäetud enamasti laialehised võimsad puud. Puisniitudel kasvab haruldasi ja ohustatud niiduliike ning palju epifüütseid samblaid ja samblikke. Puisniidud, kui Eesti liigirikkaimad kooslused on ohustatud traditsioonide hääbumisest tingitud majandamise puudumise tõttu. Nii Euroopas kui ka Eestis on puisniidud

jäänud järjest haruldasemaks vanade puisniitude hooldamise lakkamise tõttu. **Liigirikkad madalsood (7230)** on soode arengustaadiumi esimene aste, kus hoolimata tüsedast turbakihist saavad taimed suurema osa toitainetest põhjaveest. Peamiselt kasvavad nendes kooslustes madalakasvulised ja lubjalembesed liigid, sh käpalised. Neid kooslusi kohtab rohkem Lääne-, Loode- ja Põhja-Eestis. **Puiskarjamaad (9070)** on hõreda puurindega või puudetukkade ning niidulaikude vaheldumisega taimekooslused, mis on kujunenud põõsaste ja puude osalise raiumise, niitmise ning karjatamise koosmõjul. Kõige rohkem leidub seda kooslust Lääne-Eestis ja sealsetel saartel. Puiskarjamaad nagu puisniidudki püsivad vaid järjepideva hoolduse jätkumisel (Paal, 2007).

Poollooduslike koosluste säilitamine on Eesti looduskaitse üks olulisimaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma kõige liigirikkamatest elupaikadest. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasaabil. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ja nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkuse säilimist ohustav tegur (Looduskaitse arengukava aastani 2020). Lisaks on tegemist kooslustega, mis on Lääne-Eestile ja osalt ka jõgede poolt mõjutatud piirkonnale väga iseloomulikud (Paal, 2007).

Haruldased ja ohustatud looduslikud kooslused **jõed ja ojad (3260)**, **rabad (7110)**, **siirde- ja õõtsiksood (7140)**, **nokkheinakooslused (7150)**, **vanad loodusmetsad (9010*)**, **vanad laialehised metsad (9020*)**, **soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** ja **siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)** on samuti haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisse.

Elupaigatüüp **jõed ja ojad (3260)** hõlmab Eestis looduslikus või looduslähedases seisundis püsinud jõgede ja ojade lõike. Eelkõige väärivad tähelepanu kõrgustikelt algavad jugade ja kivise-kruusase põhjaga kärestikega vooluveed. Väärtuslikud on ka allikatest algavad külmaveelised jõed ning loodusliku sängiga looklevad tasandikujõed, mis moodustavad vanajõgesid ning kus leidub kärestikke või kiirevoolulisi kivise-kruusase põhjaga lõike. Selliste jõgede elupaiku asustab tavaliselt liigirikas ja väärtuslik jõeelustik. Elupaigatüüpi arvatud jõgede ja ojade veekvaliteet peab olema piisavalt hea, et seal saaksid elada reostuse suhtes tundlikud liigid (Paal, 2007). Jõgede ökosüsteemile kujutavad märkimisväärt ohtu maaparandussüsteemidest suurveega jõkke uhutud setted, aga ka jõgedele ehitatud paisud. Seega on väga oluline nende kaitse tagamine (Looduskaitse arengukava aastani 2020).

Rabad (7110) on soode arengu viimane aste, kus taimede surnud osadest ladestuv turvas on juba nii tüse, et taimejuured ei ulatu enam toitainerikka veeni ning seetõttu saavad taimed toitaineid üksnes sademeveega. Rabad on ohustatud peamiselt kuivendamise ja mingil määral ka turbakaevandamise tõttu. Väga mitmekesisid taimekooslusi hõlmavad **siirde- ja õõtsiksoid (7140)** leidub üle Eesti rabade servaaladel, kinnikasvanud veekogudel või soostuvate veekogude kallastel. Õõtsiksoides jääb taime juurte ja vartega läbipõimunud ning osaliselt turvastunud õõtsikkamara alla püdela muda või vee kiht ja õõtsikkamaral kasvavad valdavalt madalsootaimed. Neid kooslusi ohustab eelkõige veerežiimi muutmine. **Nokkheinakooslused (7150)** asuvad Eestis enamasti rabaälvestes, kujutades endast üht osa rabale iseloomulikust taimkattekompleksist. Seda elupaigatüüpi käsitletakse rabakoosluse loomuliku osana ning kaitse toimub raba elupaiga kaitse kaudu (Paal, 2007). Nimetatud sookooslused toetavad oluliselt bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ja ohustatud liikide püsijäämist (Paal ja Leibak, 2013), lisaks on sood olulised süsinikuringe reguleerijatena ja puhta vee säilitajatena. Sajand tagasi oli Eesti soode pindala u 1 miljon hektarit, praeguseks on nende ulatus peaaegu kolm korda vähenenud. Peaaegu 30% rabadest ning lausa 90% madalsoodest on kultuuristatud

või laiaulatusliku kuivenduse tõttu kadunud. Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist praegu ei toimu, mõjutavad ka olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine sooelupaikade (mh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt. (Looduskaitse arengukava aastani 2020) Suurenenud on nende soolade pindala, kus turbavaru on ammendatud või turba tootmine katkenud ning tekkinud on jääksoo. Turba lagunemisel satuvad vette keskkonda saastavad ained, nagu lahustunud orgaaniline süsinik, toitained ning raskmetallid, samuti kasvuhoonegaasid, nagu metaan, diämmastikoksiid ja süsihappegaas. Kuiv lagunenud turvas on äärmiselt tuleohtlik ning avatud liigsele päikesekiirgusele ja tuuleerosioonile. Veetaseme kõikumine ning ebastabiilne turbapinnas pärsivad loodusliku sootaimestiku taastumist. Samas on jääksood barjääriks taimede ja loomade levikule üle turbavälja, muutes maastiku fragmenteerituks ning raskesti läbitavaks. Soode kuivendamisel hävinevad taimede ja loomade elupaigad, mis vähendab tunduvalt soode ökosüsteemide mitmekesisust. (BSc lõputöö „Jääksode mõju piirnevatele aladele ja keskkonnale”) Soode kaitse seisneb eelkõige nende loodusliku veerežiimi tagamises.

Vanad loodusmetsad (9010*) esindavad vähese inim mõjuga või üldse igasuguse inim mõjuta hilisema suktsessiooni staadiumi metsi. Sellised metsad on oma surnud ja kõdupuidu suure osakaalu tõttu elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimede, seentele ja selgrootutele loomadele. Euroopas laialt levinud **vanad laialehised metsad (9020*)** on meil jäänukid soojemast ja niiskemast atlantilisest kliimaperioodist. Sellistes metsades on alati rohkesti surnud ning õõnsustega puid, lama- ja kõdupuitu, kus leiab eluvõimaluse palju ohustatud ja haruldasi liike. Elupaigatüüp **soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** hõlmab Eestis lehtmetsi, madalsoometsi ja lodumetsi, mis kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Soostumise algstaadiumis valitsevad puurindes paiguti kuusk ja arukask, madalsoometsades sookask ning lodumetsades sanglepp koos sookasega. **Siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)** on okas- või lehtmetsad niiskel kuni märjal substraadil, mille veetase on püsivalt kõrge. Siirdesoomets on vaheaste madalsoometsa arengul rabametsaks ning puurinde moodustavad seega sookask ja mänd. Rabametsa iseloomustab eriti tugev põõsa- ja puhmarinne vaevakase, sookailu ja sinikaga. Rabametsi leidub väiksematel aladel kõikjal Eestis. Siirdesoometsad kasvavad eeskätt rabalaamade äärtel ja tasastel madalatel aladel (Paal, 2007).

Eespool loetletud looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele. Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 kohaselt on looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu, selleks on range kaitse alla vaja võtta vähemalt 10% metsamaa pindalast ning parandada kaitse all olevate metsade esinduslikkust. Oluline on sealjuures jälgida, milliste metsade tüübirühmade esindatust, kui palju ja kus tuleks parandada, et tagada rangelt kaitstava metsa tüpoloogiline esinduslikkus (A. Lõhmus „Eestis rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs”, 2016). 2016. aastal valminud analüüsi kohaselt on kõige suurem täiendava kaitse vajadus (A. Lõhmuse analüüsis I prioriteetsusklass) salu- ja laanemetsade puhul. Loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpidest kuuluvad Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärkideks seatavatest kooslustest nendesse tüübirühmadesse vanad loodusmetsad ja vanad laialehised metsad. Mõõduka täiendava kaitse vajadusega (viidatud analüüsis II prioriteetsusklass) on soovikumetsad. Siia hulka kuuluvad Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärkideks seatavatest kooslustest soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad. Enim ohustavad loodusmetsi (sh 9010, 9020, 9080 ja 91D0) raiumine ja kuivendamine. Seega on oluline kõigi mainitud metsaelupaigatüüpide kaitsmine ja Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks seadmine.

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada vajalikud kaitsemeetmed direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud viie ohustatud ja nelja haruldase liigi ja nende elupaikade kaitse. Ohustatud liigid on kaljukotkas, suur-konnakotkas, rohunepp, metsis ja aasnelk, haruldased liigid on väike-konnakotkas, kanakull, jäälind ja eesti soojumikas.

I kaitsekategooriasse kuuluv **kaljukotkas** on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohualtis seisundis. Liigi arvukus on hinnanguliselt 55–65 paari (Elts jt, 2013). Kaljukotka kaitse tegevuskava kohaselt eelistab kaljukotkas pesitsemiseks suurte loodusmassiivide soolasid, kus pesa rajatakse tavaliselt soosaare või -servametsa. Toitumisalana kasutatakse pesapaigast kuni 5 km raadiuses lagedaid (pool)looduslikke biotoope, milleks on valdavalt lagesoo, harvem mõni teine tüüp, näiteks luht. Enim mõjutab liigi populatsiooni tema toitumisalade, milleks on lagesoo ja sooserva metsad, hävinemisest ja kvaliteedi langusest tingitud metsakanaliste ja lagesoo kurvitsaliste arvukuse vähenemine. Järjest enam mõjutab liigi pesitsusedukust ka häirimine. Vähemal määral ohustavad kaljukotka käekäiku väljaspool kaitsealasid teadmata pesapaikade hävinemine ning sobivate pesitsuspuistute vähenemine.

Eesti punase nimestiku kohaselt äärmiselt ohustatud **suur-konnakotkas** kuulub samuti I kaitsekategooriasse. Suur-konnakotka kaitse tegevuskava kohaselt on ta ainsana meil pesitsevatest liikidest kuulutatud nii globaalselt kui ka üleeuroopaliselt ohustatud liigiks, kelle kaitse paremaks planeerimiseks on koostatud üleeuroopaline tegevuskava. Kotkaste ja musttoonekure 2014. aasta riikliku seire aruande kohaselt pesitseb Eestis 5–10 paari suur-konnakotkaid. Suur-konnakotkale iseloomulikuks võib pidada pesitsemist siseveekogude lähedal, teadaolevad pesitsusterritooriumid on meil koondunud suuremate lamminiitudega ümbritsetud jõgede äärde. Saaki jahivad suur-konnakotkad eelistatult lageluhtadel, aga ka teistel rohumaadel. Suur-konnakotkast ohustab kõige enam tema pesapaikade hävitamine, eeskätt seni teadmata ja registreerimata pesametsade raiumine. Lisaks raele on suureks ohuks metsakuivendus – liik eelistab soiseid metsi, seetõttu kahjustab kuivendustegevus otseselt pesapaikasad metsa struktuuri muutuste (koosseis, liituvus) kaudu. Oluline ohutegur on ka suur-konnakotka pesitsusaegne häirimine, aga ka saagialade degradeerumine, eeskätt liigile oluliste saagialade, luhtade võsastumise tõttu.

II kaitsekategooriasse kuuluv **rohunepp** on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohualtis seisundis. Kui 1970. aastatel oli rohunepp meil üsna arvukas pesitseja ja läbirändaja (liigi kaitse tegevuskava), siis tema arvukuse kiire kahanemise tõttu on liigi arvukus kukkunud 600–800 paarini. Rohunepi kaitse tegevuskava kohaselt valib rohunepp pesitsemiseks ulatuslikke tasandikulisi, vähese kõrgtaimestikuga niiskeid alasid, milleks Eestis on enamasti luhad. Rohunepi suurim ohutegur ongi tema elupaikadeks olevate niitude majandamata jätmisest tingitud võsastumine, mis vähendab sobilike elupaikade pindala ja kvaliteeti. Rohunepi arvukust ohustab ka niitude liiga varajane niitmine ja röövlomade arvukuse kasv.

Ka **metsis** kuulub II kaitsekategooriasse ning on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohualtis seisundis. Liigi kaitse tegevuskava kohaselt on metsisekukkede arvukus viimase kümnendi jooksul jätkuvalt vähenenud vaatamata mängude heale kaitstusele. Metsise mängude 2015. aasta riikliku seire kohaselt loendati 2015. aasta kevadhooajal seirega kaetud alal 117 mängu. Metsis on paikne lind ja eelistab elupaigana vanu loodusmetsi. Metsise mängupaigad

asuvad Eestis suuremate või väiksemate rabade ümbruse männikutes, kus metsa vanus on kõige sagedamini üle 80 aasta. Metsise kõige suuremaks ohuteguriks peetakse lageraieid metsise elupaikades, kuivenduse mõjul toimuvat elupaiga kvaliteedi halvenemist ning nende kahe teguri omavahelist koosmõju, aga ka pikaajalisi maastikumuutusi, mille tõttu ohustab mängu isolatsiooni jäämine ja eelistatud elupaikade killustumine. Röövlust ja inimesepoolset häirimist peetakse samuti ohuteguriteks.

Aasnelk on II kaitsekategooriasse kuuluv taimeliik, mille seisund on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohustatud. Eesti taimede levikuatlase kohaselt on kindlad aasnelgi leiud vaid 27 atlaseruudus. Ohustatud liikide nimestiku kohaselt aasnelgi arvukus väheneb ning peamiselt põhjustab seda kasvukohtadeks olevate aruniitude hooldusest välja jäämine, mis omakorda viib niitude võsastumise ja degradeerumiseni.

Väike-konnakotkas kuulub I kaitsekategooriasse ning liigi seisund on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohulähedane. Hinnanguliselt pesitseb Eestis 600–700 väike-konnakotka paari ning nende arvukus on viimasel paaril aastakümnel püsinud suhteliselt stabiilsena (Elts jt, 2013). Väike-konnakotka kaitse tegevuskava kohaselt on väike-konnakotka elupaigaks mosaiikne maastik, kus metsad vahelduvad niitude, karjamaade, põldude, jõeorgude ja soodega. Väheste metsa ja intensiivse maakasutusega alasid, samuti suuri ühtlasi metsamassiive väike-konnakotkas väldib. Liiki ohustab enim elupaikade soodsa seisundi kahjustamine, eeskätt metsamajanduse tagajärjel. Ohutegur on ka häirimine, kuna pesitsuse algfaasis aprillist mai lõpuni on linnud häirimise suhtes väga tundlikud.

Kanakull kuulub II kaitsekategooriasse ning on ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohulähedases seisundis. Eestis pesitseb hinnanguliselt 400–600 kanakullipaari ning nende arvukus väheneb (Elts jt, 2013). Liigi kaitse tegevuskava kohaselt eelistab kanakull pesitseda vanas okasmetsas ning peab saagijahti nii metsaaladel kui ka kultuurmaastikus. Kõige olulisem liigi arvukust mõjutav tegur on pesapaikade hävimine. Oluline ohutegur on ka kanakulli toidubaasi, metsakanaliste arvukuse vähenemine, mis on seoses eelmise ohuteguriga, kuna ka metsakanaliste arvukust mõjutavad enim vanade metsade vähenemine, killustumine ja puistute struktuurimuutused. Lisaks mõjutab kanakulli pesitsusaegne häirimine.

Sarnaselt eelmisele linnuliigile on ka **jäälind** II kaitsekategooria liik, kelle seisund on ohustatud liikide nimestiku järgi ohulähedane. Jäälinde pesitseb Eestis hinnanguliselt 50–300 paari ning nende arvukus väheneb (Elts jt, 2013). Jäälind pesitseb puude või põõsastega ääristatud jõgede, ojade ja suuremate kraavide ääres, mille kõrgemad kaldad pakuvad võimalusi pesa uuristamiseks. Eriti sobivad liigile madalad ja puhta veega jõed. Suurim oht on veekogude muutmine ja reostamine inimese poolt. Sobivad elupaigad võivad kaduda veekogude kuivendamisel, üleujutamisel ja kallaste muutmisel (Eesti Ornitoloogiaühing, 2015).

Sarnaselt kärbesõiele on ka **eesti soojumikas** II kaitsekategooria taimeliik, mille seisund on hinnatud ohulähedaseks. Tegemist on neoendeemse alamliigiga, mida seni on leitud vaid Eestist ja Põhja-Lätist. Peamiselt on liik levinud Põhja-, Kesk- ja Lääne-Eesti mandriosas. Üldine soojumika seisund on hea. Enamik osapopulatsioone on rohkearvulised ja koosnevad mõnekümnest kuni sadadest taimedest. Samas on osa kasvualasid mõjutanud kuivendamine ja võsastumine. Peamine eesti soojumikale mõjuv ohutegur seisnebki soode kuivendamises, millele enamasti järgneb tugev võsastumine, kui neid maid ei niideta või seal ei karjatata loomi. (Vilbaste, 2005)

Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on kuus liiki, kelle jaoks on kaitseala tüüpiline esinemisala. Need liigid on valgeselg-kirjurähn, väike-kärbsenäpp, harilik võldas, jõesilm, saarmas ja paksukojaline jõekarp.

Valgeselg-kirjurähn on II kaitsekategooria linnuliik, kelle seisund on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohuväline. Valgeselg-kirjurähne pesitseb meil hinnanguliselt 3000–6000, liigi arvukus on stabiilne või pisut suurenev (Elts jt, 2013). Valgeselg-kirjurähn on eeskätt seotud vanade metsadega, sealjuures eelistab leht- ja segametsi. Mitmel pool Euroopas toimus eelmisel sajandil märkimisväärne rähniliikide arvukuse kahanemine, mis oli peamiselt tingitud ulatuslikust metsade majandamisest. Olulisim rähniliikidele mõjuv ohutegur ongi elupaigaks olevate vanade metsade raie. (Valgeselg-kirjurähni kaitse tegevuskava)

Väike-kärbsenäpp on III kaitsekategooria linnuliik, kelle seisund on hinnatud ohuväliseks. Eestis pesitseb hinnanguliselt 60 000 – 100 000 väike-kärbsenäpipaari ning liigi arvukus on hinnatud tugevalt kasvavaks (Elts jt, 2013). Liik pesitseb vanades varjuküllastes sega- ja okasmetsades, kus on mitmekesine struktuur, puurindes leidub kuuski ja kus on sageli tihe alusmets. Eestis eelistab kuusikuid ja kuuse-segametsi. Väike-kärbsenäpp pesitseb eeskätt suuremates ja ühtlastes metsamassiivides ning on vanade metsade indikaatorliik (Soomes hinnatud üheks parimaks vanametsa indikaatorliigiks). Alla 50-aasta vanustes metsades ei pesitse liik tõenäoliselt sobivate pesapaikade vähesuse tõttu ja hooldusraietel on oluline negatiivne mõju liigi esmatahtsatele elutingimustele, nagu sobivad pesitsuskohad, toidu hulk ja sobivad toitumissubstraadid. Eestis ohustab väike-kärbsenäppi enim elupaikade hävimine ning olemasolevate elupaikade kvaliteedi vähenemine. Aastas hävib raietega kuni paar protsenti väike-kärbsenäpile sobivatest elupaikadest ja liigile optimaalsete elupaikade, vanade kuusikute ja kuuse-segametsade raie on viimase kümnendi jooksul mitmel aastal ületanud seda tüüpi metsade juurdekasvu. Kuna väike-kärbsenäpp on elupaigavalikul väga nõudlik, on see ohutegur talle olulise mõjuga. (Väike-kärbsenäpi kaitse tegevuskava eelnõu)

Harilik võldas ja jõesilm. Harilik võldas ja jõesilm on III kaitsekategooria kalaliigid, kelle seisund on hinnatud ohuväliseks. Võldas on tüüpiline põhjaeluviisiga kala, kes asustab hapnikurikastes veekogudes tavaliselt kivise põhjaga alasid. Lääne-Eestis on võldas laialt levinud ja tavaline Kasari ja Pärnu jõestiku jõgedes (v.a Kõpu jõgi), puudub aga kõigis väiksemates rannikujõgedes. Moondejärgse toitumisperioodi veedab jõesilm meres. Soolastes meredes hoidub riimveelisse piirkonda jõgede suudmete lähedal. Läänemeres, sh Eestis on levinud peaaegu kogu rannikumeres. Jõesilm on siirdekala, kes käib kudemas enamikus Eesti rannikujõgedest. Eriti arvukas on ta Soome lahte suubuvates jõgedes (suurim osa Eesti jõesilmuproduktisioonist pärineb Narva jõest), tavaline Lääne-Eestis, Saare- ja Hiiumaal. Mõlema eelnimetatud kalaliigi ohutegurid on laias laastus sarnased, enim mõjutavad neid elupaigaks olevate vooluveekogude füüsilise ja hüdroloogilise režiimi kvaliteedi halvenemine: loodusliku jõesärgi kanaliseerimine, süvendamine, õgvendamine ning jõe loodusliku veetasapinna alandamine, samuti maaparandustööd jõe valgalal ja eesvooludel, mille käigus suureneb oluliselt jõe setete koormus. Väga oluliselt halvendavad jõe füüsilist kvaliteeti paisud, sest paisjärvede alla jäävad peaaegu alati jõe kõige paremad karestikud, lisaks toimivad need tõketena ning takistavad kalu nende kudealadele jõudmast. Oluline ohutegur on ka kobra tegevus, mille käigus paisutatakse jõgesid-ojasid ja kujundatakse ümber voolusänge, mis muudab veekogud kalade jaoks elukõlbmatuks. Võldase ja tõugja jaoks on ohutegur ka veekvaliteedi halvenemine, jõesilm selles osas nii tundlik ei ole. (Hariliku tõugja, hariliku võldase ning jõesilmu kaitse tegevuskavade eelnõud)

Paksukojaline jõekarp eelistab liivase või kruusase põhjaga nõrgalt aluselise või neutraalse veega keskmise- või kiirevoolulisi veekogusid. Tegemist on III kaitsekategooria liigiga, kelle kaitsestaatus on ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohuväline. Eestis on võrreldes ülejäänud Euroopaga paksukojaline jõekarp suhteliselt levinud. Seniste andmete põhjal on paksukojaline jõekarp ulatuslikult levinud Pärnu, Navesti, Reiu, Kasari, Vigala, Pedja ja Võhandu jões ning Väikeses Emajões. Jõekarbi levikut oluliselt mõjutav ohutegur on veekogude reostumine. Nad on selle teguri suhtes nii tundlikud, et karpide jões leidumise põhjal võib järeldada, et vähemalt nende eluaja jooksul pole selles veekogus toimunud suuri õnnetusi. Samas Eestis häirivad antropoloogilistest teguritest jõekarpi veel enam kaevetööd ja paisutamine. Kui kalaliikidele oli kobra tegevus negatiivne, siis jõekarpide puhul pole seda seost tõestatud ning kobra tegevus pigem mitmekesistab karpide elutingimusi. (Paksukojalise jõekarbi kaitse tegevuskava eelnõu)

Saarmas on III kaitsekategooria loomaliik, kelle looduskaitseline seisund on hinnatud ohuväliseks. Saarmas oli algselt levinud kogu Euroopas, kuid elupaikade hävimise ja üleküttimise tagajärjel hävis või oli hävimas Kesk-Euroopas ja Skandinaavias. Tänu edukale taastasustamisele ning kaitsele leidub saarmaid taas enamikus Euroopa maades. Baltimaades on saarmas laialt levinud ja suhteliselt arvukas liik. Ta elutseb kogu Eesti mandriosas ning viimastel aastatel on asunud elama ka Hiiu- ja Saaremaale. Saarmas asustab jõgesid ja järvi, aga ka ojasid ja suuremaid kraave ega pelga inimasustuse lähedust. Peamine oht on viimastel aastatel koprajahil kasutatavad rauad. Kuna saarmas asustab tihti kobra tegevusala ülespaisutatud veekogusid ja kasutab kobra tegevusala urge, hukuvad raudades ka saarmad. Suur ohutegur on ka konkurents mingiga, seda eriti talvise toidu osas mingi suure arvukuse korral. (Laanetu, 2004)

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Käntu-Kastja looduskaitseala kuulub Käntu-Kastja loodusala koosseisus (Käntu-Kastja loodusala, EE0040209) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on Euroopa Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide jõgede ja ojade (3260), liigirikaste niitude lubjavaesel mullal (6270*), niiskuslembeste kõrgroostute (6340), lamminiitude (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510), puisniitude (6530*), rabade (7110*), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakoosluste (7150), liigirikaste madalsoode (7230), vanade loodusmetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), puiskarjamaade (9070), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttemist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada erimeetmeid direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks, mis tagaks nende liikide säilimise ja paljunemise nende

levikualal. Käntu-Kastja looduskaitseala kuulub Käntu-Kastja linnuala koosseisus üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Linnudirektiivi I lisa liigid, kelle rändepeatus- ja pesitsuspaiku kaitstakse, on suur-konnakotkas (*Aquila clanga*) ja rohunepp (*Gallinago media*).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Käntu-Kastja looduskaitseala (kokku 3081,5 ha) moodustatakse valdavalt olemasolevate hoiualade ja püsielupaikade põhjal. Seega ei ole tegemist uue kaitsealaga, vaid ebapiisava kaitsekorraga alale optimaalse kaitsekorra kehtestamisega.

Hoiualade muutmine looduskaitsealaks on eelkõige vajalik senistel hoiualadel elavate ohustatud ja kaitsealuste liikide, nende pesitsus- ja toitumispaiade ning haruldaste elupaigatüüpide, eelkõige ulatuslike lamminiitude, soo- ja metsaelupaikade tõhusamaks kaitsmiseks. Hoiuala kaitsereežiim ei ole antud alal asuvate väärtuste kaitseks piisav. Näiteks on hoiualal kohustuseks tagada kaitse-eesmärgiks seatud elupaikade ja kasvukohtade soodne seisund, kuid inventeeritud metsaelupaigatüübid asuvad Käntu-Kastja hoiualadel laiguti ning liikide asukohad on keskkonnaregistrisse kantud sageli punktobjektidena, kusjuures paljude liikide pesapaigad (sh rähniliitel) on aastati erinevad ning keskkonnaregister kajastab üksnes inventuuri toimumise aasta seisu. Seega ei taga hoiuala kaitsereežiim Käntu-Kastja väärtusliku metsamassiivi kui tervikliku elupaiga ja ökosüsteemi kaitset. Hoiuala kaitsereežiim ei võimalda ka olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööde reguleerimist. Samas on kraavide hooldamisel (sh settest puhastamisel) oluline arvestada kuivenduste suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi säilitamise vajadust. Piirkonna liigniisked elupaigatüübid (eelkõige sookooslused ja niisked niidud) on kunagi olnud tihedalt kraavitud, kuid nüüdseks on kraavid tihti setteid täis.

Linnuliikide puhul on kõige olulisemaks looduskaitseala moodustamise eesmärgiks I kaitsekategooria kotkaliikide kaljukotka, suur-konnakotka ja väike-konnakotka ning arvukate rähniliiste, sh II kaitsekategooria valgeselg-kirjurähni elupaikade kaitse tagamine. Kotkaste jaoks on oluline looduskaitseala moodustamine ning vajalikus ulatuses sihtkaitsevööndi kaitsekorra kehtestamine, kuna kehtiv hoiuala kaitsekord ja ringikujulised püsielupaigad ei taga liikide eksisteerimiseks piisava suurusega elupaiku, mis on üldjuhul oluliselt suuremad kui LKS § 50 lg 2 kohane esmane kaitsetsoon.

Käntu-Kastja hoiualal asuv **kaljukotka** pesapaik leiti esimest korda 2015. aasta septembris. Tegemist on suure tõenäosusega sama kaljukotka paariga, kelle teine pesapaik asub Keskküla raba lähisel Üdruma kaljukotka püsielupaigas. 2015. aasta vaatluste põhjal on tegemist värske pesaga (1–2 aasta vanune) ning kuigi vaatlusaastal kaljukotka paar pessa ei munenud, oli sinna vinnatud värskeste okste kiht, mis näitab, et tegemist on asustatud pesaga. Tulenevalt LKS § 50 lõike 2 punktist 5 moodustab kaljukotka ringikujulise püsielupaiga kaljukotka pesapuu ja seda ümbritsev ala 500 m raadiuses. Samas moodustavad kaljukotka kaitse tegevuskava kohaselt kaljukotka kodupiirkonna (pesitsuselupaik ja peamine toitumisala) pesast 5 km raadiusesse jäävad looduslikud ja poollooduslikud elupaigad. Eriti tundlik on u 700–1000 m laiune pesitsuselupaik kaljukotka pesapuu ümber (Kontkanen jt, 2004). Seega on liigi kaitse seisukohalt väga oluline Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine, mis tagab edukalt terve kaljukotka kodupiirkonna kaitse.

Lisaks kaljukotka püsielupaigale on oluline liita planeeritava Käntu-Kastja looduskaitsealaga ka senise hoiuala põhjaservas asuv Üdruma **suur-konnakotka** püsielupaik. Suur-konnakotka

püsielupaik on u 1,2 km² suurune ning tagab seal pesitsevate kotkaste esmase kaitse (tagatud on pesametsade säilimine). Samas on suur-konnakotka kaitse tegevuskava kohaselt kotkaste kodupiirkonnaks u 2 km raadiusega ring ümber pesa, s.o kokku ligikaudu 13 km² suurune ala. Nende elupaik hõlmab lisaks püsielupaigas olevale metsale ka ala läbiva jõe ääres olevaid lamminiite, mida kasutatakse toitumisaladena, seega võib kindlalt märkida, et olemasolev suur-konnakotka püsielupaik ja Käntu-Kastja hoiuala on omavahel väga tihedalt seotud ning liigi kaitse ühtlustamiseks ja paremaks korraldamiseks on igati otstarbekas eelmainitud püsielupaik Käntu-Kastja kaitsealaga liita. Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on praegu olemasoleva suur-konnakotka püsielupaiga asustanud väike-konnakotka paar, kelle üks vanalindudest on kas hübriid (suur- ja väike-konnakotka segapaari järglane) või suur-konnakotkas – see vajab edaspidi geneetilist analüüsi ja kinnitust. Samas pesitseb kaitseala ligidal üks n-ö puhas suur-konnakotka paar ning üks segapaar (üks vanalindudest on väike-konnakotkas), mis loob väga tõenäolise perspektiivi suur-konnakotka arvukuse taastumiseks mitte ainult eelmainitud püsielupaigas, vaid tervel senisel hoiualal. Lisaks kotkaste kaitsele on oluline tagada ka senises püsielupaigas asuva loodusdirektiivi elupaigatüübi soostunud ja soo-lehtmetsade kaitse. Tegemist on küll Käntu-Kastja loodusala kaitse-eesmärgiks oleva kooslusega (püsielupaik kattub loodusalaga), kuid siseriiklikult kaitstava püsielupaiga eesmärgiks soostuvad ja soo-lehtmetsad ei ole.

Planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal pesitsevate **väike-konnakotkaste** jaoks on selle piirkonna puhul, eeskätt ulatuslike luhaniitude ja märgade lehtmetsade näol, tegemist väga kvaliteetse elupaigaga. Keskkonnaregistri järgi asub planeeritaval kaitsealal kokku neli väike-konnakotka püsielupaika. Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on kaks nendest pesadest asustatud ning teised kaks olemasolevate paaride varupesad.

Piirkonna sobivust konnakotkaste elupaigana ilmestab ka fakt, et u 4 km raadiuses ümber kaitseala on keskkonnaregistri kohaselt hulgaliselt konnakotkaste pesapaiku: seitse väike-konnakotka, kolm suur-konnakotka ja üks segapaari püsielupaik.

Röövlindudest on planeeritav Käntu-Kastja looduskaitseala oluline elupaik **kanakullile**. Planeeritavalt kaitsealalt on keskkonnaregistri kohaselt leitud kaks asustatud kanakulli pesapaika, üks 2009. ja teine 2011. aastal. Liigi kaitse tegevuskava kohaselt valib kanakull endale pesapaigaks peamiselt okaspuuenamusega suuri vanu metsalaamasid ning üldjuhul hoitakse eemale metsaservadest ja teistest potentsiaalsetest häiringuallikatest (nt teed, asulad). Loodaval Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub niisuguseid metsi hulgaliselt ümber planeeritava kaitseala keskel asuva Käntu raba, mille ääres paiknevad seni leitud kanakulli pesapaigad.

Lisaks märkimisväärsele röövlindude asustustihedusele on planeeritav Käntu-Kastja looduskaitseala erakordselt rikkalik mitmesuguste rähniliikide ja nende asustustiheduse poolest. Keskkonnaregistri kohaselt on kaitsealal registreeritud 14 väike-kirjurähni, kaks musträhni, viis hallrähni, kolm laanerähni ning 13 valgeselg-kirjurähni territooriumit. Käntu-Kastja looduskaitsealal katab **valgeselg-kirjurähni** elupaiganõudlus ka teiste rähniliikide omad – vanad (niisked) segametsad, salu-lehtmetsad, puisniidud jne –, seetõttu on otstarbekas seada kaitse-eesmärgiks just see rähniliik (valgeselg-kirjurähni) ja tema elupaikade kaitse. Eespool mainitud rähniliigile sobilikud metsakooslused on levinud mitmel pool üle terve kaitseala. Need metsad on kvaliteetseks elupaigaks ka planeeritaval kaitsealal ohtralt levinud **väike-kärbsenäpile** – Käntu-Kastja looduskaitsealal pesitseb 2009. aastal tehtud inventuuri kohaselt 15–20 paari väike-kärbsenäppe. Liigi kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on otstarbekas seada väike-kärbsenäpp kaitstava ala eesmärgiks, kui teda leidub alal vähemalt viis paari, seega on

väike-kärbsenäpi ja tema elupaikade kaitsmine Käntu-Kastja looduskaitsealal igati õigustatud. Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala metsad on oluliseks elupaigaks **metsisele**, kelle elupaigaks sobilikud vanad okaspuumetsad on levinud peamiselt Käntu ja Keskküla rabade ääres. Seniste andmete kohaselt leidub kaitsealal vähemalt üks 1–2 metsisekukega märg Kesküla raba idaservas, kuid sobivaid kohti leidub kaitsealal veel Käntu soo lääne- ja idaservas, kus täpsemad loendusandmed puuduvad. Seega on väga tõenäoline, et liiki leidub planeeritaval kaitsealal seni teadaolevast oluliselt rohkem.

Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala niisketel luhaniitudel pesitsevad **rohunepid**. Keskkonnaregistrisse on märgitud kaks rohunepe leiukohta: üks planeeritaval kaitsealal ja teine vahetult selle välispiiri taga. Mõlemad leiukohad leiti 1990-ndatel, neid kontrolliti 2009. aastal, kuid siis rohuneppi alalt enam ei leitud. Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on tõenäoliselt liigi üleüldise drastilise arvukuse vähenemise tagajärjel rohunepe populatsioonsenisel hoiualal välja surnud, kuid suur osa tema elupaikadest on kaitsealal endiselt olemas ja nende taasisustamise tõenäosus suur, sest lähedal asuv Matsalu luhtadel elav populatsioon on selleks piisavalt suur ja elujõuline ning levib lähitulevikus tõenäoliselt ka planeeritavale Käntu-Kastja looduskaitsealale. Kuna tegemist on väga haruldase ja ohustatud liigiga, on väga tähtis kaitsta kõiki tema potentsiaalseid elupaiku, seetõttu on oluline arvata liik planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka.

Planeeritava kaitseala jõed on olulised kaitsealuste liikide elupaigad. Näiteks on nende kaldaservad oluliseks pesitsuspaigaks haruldasele **jäälinnule**, keda 2009. aastal tehtud inventuuri kohaselt leidub alal vähemalt 2–3 paari.

Planeeritaval kaitsealal asuvad jõed on kvaliteetseks elupaigaks kaitsealustele kalaliikidele **harilikule võldasele** ja **jõesilmule**. Hariliku võldase olemasolu kavandatava kaitseala jõgedel on riikliku seire abil hästi dokumenteeritud. Tegemist on kõikides planeeritaval kaitsealal asuvates jõgedes (Kasari, Vigala, Velise) üsna tüüpilise liigiga. Nt 2013. aasta riikliku jõgede hüdrobioloogilise seire tulemuste kohaselt leidis võldast arvukalt nii Kasari kui ka Vigala jões, Velise jões oli liiki samuti, kuid vähem arvukalt. Seda, et jõesilm on Kasari jões levinud, on märgitud nii mitmel pool kirjanduses kui ka keskkonnaregistris ja liigi kaitse tegevuskava eelnõus.

Lisaks kalaliikidele on hoiualal asuvad jõed kvaliteetseks elupaigaks **paksukojalisele jõekarbile**. Paksukojalise jõekarbi kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on liik planeeritaval kaitsealal asuvates Kasari ja Vigala jões laialt levinud.

Kaitsealustest taimeliikidest tuleb Käntu-Kastja looduskaitseala kindlasti lugeda oluliseks kasvukohaks väga haruldaseks jäänud **aasnelgile**. 2009. aastal toimunud taimestiku inventuuri kohaselt asub planeeritaval kaitsealal kaks suurt aasnelgi populatsiooni ning mõlema suuruseks on 100–150 isendit. Aasnelk on lubjalembene liik ning talle sobivaid niidukooslusi leidub planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal mitmel pool. Piirkonna sobivust aasnelgi kasvukohana näitab ka see, et vahetult hoiuala piiri taga asub väga suur ja elujõuline aasnelgi populatsioon, kus kasvab ligi 10 000 generatiivset taime.

Lisaks on planeeritav Käntu-Kastja looduskaitseala oluline kasvukoht **eesti soojumika** jaoks, mis kasvab kärbesõiega sarnastes elupaikades, milleks on lubjarikkad soostunud niidud, madalsood ning soised hõredad metsad ja võsad, kus rohustus kasvab pruuni sepsikat, sinihelmikat, lubikat, raudtarna jt. lubjalembeseid niiskust armastavaid taimi. 2009. aastal toimunud taimestiku inventuuri käigus leiti alalt kolm eesti soojumika kasvukohta. Kui ühes

neist ei olnud soojumika esindatus väga märkimisväärne (leiti 17 isendit), siis teises oli taimi juba üle 100 ning kolmandas üle 2000.

Lisaks haruldastele, ohustatud ja tüüpilistele kaitsealustele liikidele seisneb planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala väärtus ka seelses väärtuslikus koosluste süsteemis.

Üheks kõige olulisemaks (poollooduslikuks) koosluseks on seal **luhaniidud**. Neid on kokku umbes 437 ha, kusjuures üle 75% luhaniitudest on praegu ka hooldatud, Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava kohaselt planeeritakse hooldatava ala pindala suurendada vähemalt 80%-ni. Järjepideva hooldamise tulemusena on nendest niitudest umbes 68 ha väga kõrge ja umbes 346 ha kõrge esinduslikkusega. Vaid umbes 17,7 ha luhaniite on keskmise esinduslikkusega (veel tuntava kultuuristamise mõjuga) ja 4,8 ha madala esinduslikkusega (tugeva kultuuristamise mõjuga – võsastunud). Samas on eelmainitud kaitsekorralduskava käigus kavandatud ka neid niite jätkuvalt hooldada, mistõttu loodusliku arengu tagajärjel tõenäoliselt ajapikku kultuuristamise mõju väheneb ning seeläbi suureneb nende koosluste looduskaitseline väärtus.

Alal asuvad luhaniidud moodustavad keeruka kompleksi kaitseala läbivate **jõgede ja ojadega**. Neist suurimad on Kasari, millest kaitsealale jääb u 14 km, Vigala, mis jääb kaitsealale u 6 km ulatuses, ja Velise jõgi, millest jääb kaitsealale u 100 m.

Lisaks luhaniitudele leidub planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal mitmesuguseid niidukooslusi. Näiteks leidub seal u 3,9 ha **liigirikkaid niite lubjavaesel mullal**. Kuigi need niidud on planeeritaval kaitsealal levinud üsna väikesel alal, on tegemist kõrge esinduslikkusega ja liigirikaste niitudega. Kavandataval kaitsealal asuvad sellesse tüüpi kuuluvad niidukooslused praegu küll hoolduses pole, kuid Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on neid planeeritud taastada ja seejärel edaspidi regulaarselt hooldama hakata.

Loodaval kaitsealal leidub u 12,2 ha **puisniite**. Tegemist on u 11 ha ulatuses kõrge ja 1,2 ha ulatuses keskmise esinduslikkusega kooslustega, mida praegu ei hooldata. Samas on kavandataval kaitsealal asuvad puisniidud planeeritud taastada ja edaspidi hooldada, mistõttu on vajalik nende jätkuv kaitsmine.

Puiskarjamaad leidub loodaval kaitsealal 3,4 ha ulatuses. Tegemist on hiljuti taastatud puiskarjamaaga, mille esinduslikkust on hinnatud väga kõrgeks ning kuna tegemist on sellele piirkonnale väga iseloomuliku kooslusega on vajalik ka koosluse jätkuv kaitsmine.

Lisaks eeltoodule leidub poollooduslikest kooslustest kavandataval kaitsealal u 37 ha **aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitusid**. Kuigi need kooslused on pigem madalama looduskaitseliku väärtusega kui eespool nimetatud kooslused (u 19,9 ha kõrge, 8,2 ha keskmise ja 7,9 ha madala esinduslikkusega), on need siiski piirkonnale iseloomulikud. Osa nendest kooslustest on juba praegu hoolduses ning ülejäänud plaanitakse taastada ja seejärel samuti hooldusesse võtta. Seega on tõenäoline, et järjepideva hooldamise tagajärjel lähiaastatel nende koosluste looduskaitseline väärtus oluliselt suureneb.

Sookooslustest väärib enim esiletõstmist kõrge esinduslikkusega Käntu **raba** (u 389 ha), mille üheks osaks on **nokkheinakooslused**, mida pole eraldi kooslusena välja toodud. Raba on 387 ha ulatuses kõrge esinduslikkusega ja 2 ha on arvestatava esinduslikkusega. Kooslust on servaaladelt küll möödunud aegadel tugevasti kuivendatud, kuid nüüdseks on sealsed kraavid

suures osas osaliselt kinni kasvanud või on koprad need täielikult sulgenud. Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskavaga nähakse ette veel toimivate kraavide sulgemist, mistõttu võib eeldada, et tulevikus suureneb Käntu raba looduskaitseline väärtus veel enam.

Peale eelmainitud sookoosluste leidub planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal ka umbes 12,9 ha **siirde- ja õõtsiksoid**. Kuigi see kooslus paikneb üsna väikesel alal, on tegemist kõrge esinduslikkusega kooslusega, mille looduskaitseline väärtus on hinnatud väga kõrgeks. Lisaks on see soo osaks piirkonnas pesitseva kaljukotka elupaigast, mistõttu on väga oluline selle koosluse kaitsmine.

Liigirikkad madalsood on planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal levinud u 158 ha-l, sellest u 32,4 ha on väga kõrge, 103,7 ha kõrge, 19,6 ha keskmise ja 2,3 ha madala esinduslikkusega. Enamasti tuleneb koosluste madalam esinduslikkus kuivendusest tingitud võsastumisest, kuid Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskavaga on ettenähtud nende koosluste veerežiimi taastamine ja vajaduse korral võsast puhastamine, mille tagajärjel suureneb seni madalama väärtusega madalsoode looduskaitseline väärtus.

Väärtuslikest metsakooslustest leidub kaitsealal **vanu loodusmetsi** kokku u 272 ha. Sellest u 29,6 ha metsa esinduslikkus on hinnatud kõrgeks. Lisaks on Käntu-Kastja looduskaitsealal inventeeritud ka u 165,4 ha arvestatava esinduslikkusega vanu loodusmetsi ja 76,6 ha alles kujunemisejärgus vanu loodusmetsi. Nende metsade esinduslikkust mõjutab kunagine üldine piirkonna kuivendamine ja vanad raiejäljed. Loodusliku arengu tagajärjel ning Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava eelnõuga ettenähtud veerežiimi taastamise tulemusena nende metsade esinduslikkus tulevikus kindlasti paraneb.

Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub u 21 ha **vanu laialehiseid metsi**, mis paiknevad kaitseala kirde-, kesk- ja edelaosas. Edelapoole jääb u 4,4 ha ning selle esinduslikkus on hinnatud kõrgeks, keskosasse jääb u 6 ha ja selle esinduslikkus on hinnatud arvestatavaks, kirdes asuv metsaala on 7,6 ha suurune ning selle esinduslikkus on hinnatud samuti arvestatavaks. Lisaks on veel u 3 ha kujunemisejärgus. Arvestatava esinduslikkusega koosluse madalama hinnangu põhjus ei ole päris selge, kuid see võib olla tingitud sellest, et inventeerimise hetkel seda metsa karjatati. Tegemist on üsna haruldase kooslusega, kuna need metsad on künnapüüenamusega. Seetõttu on metsade üldist looduskaitselist väärtust hinnatud väga kõrgeks.

Kõige ulatuslikumalt on väärtuslikest metsakooslustest levinud Käntu-Kastja looduskaitsealal **soostuvad ja soo-lehtmetsad**. Kokku on sellesse tüüpi kuuluvaid metsi u 1023 ha, sellest 449 ha on kõrge, 394 ha arvestatava esinduslikkusega ning ülejäänud 178 ha on veel kujunemisejärgus. Peaaegu kõik alal asuvad soostunud ja soo-lehtmetsad on kuivendusemõjuga ning see on mõjutanud ka koosluste esinduslikkust. Siiski on kõikjal tegu suhteliselt vähese kuivendusega ning loodusliku arengu tagajärjel väheneb selle teguri mõjutugevus veelgi. Keskküla turbakaevanduse lähistel olevaid metsi mõjutab kaudne kuivendus ning selle vastu on potentsiaalseid meetmeid võimalik ette näha alles pärast kaevandamise lõppemist. Teistsugune olukord Käntu raba lähistel olevate soostunud ja soo-lehtmetsadega, kus avaldub samuti raba servas asuvate kuivendussüsteemide tõttu kaudne kuivenduse mõju. Nende koosluste seisundit on võimalik parandada raba veerežiimi taastades, mis on Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava kohaselt planeeritud 2018.–2020. aastaks.

Lisaks leidub Käntu-Kastja looduskaitsealal u 129,5 ha **siirdesoo- ja rabametsasid**. Väga kõrge esinduslikkusega siirdesoo- ja rabametsa kooslust leidub kaitsealal 21,5 ha, hea esinduslikkusega 92 ha ja arvestatava esinduslikkusega 15,5 ha, seega on igati põhjendatud ka

selle koosluse kaitsmine. Nagu teisi kaitsealal asuvaid metsakooslusi on ka sealseid siirdesoo- ja rabametsi mõjutanud kuivendus. Sellegipoolest ei ole põhjendatud kooslustes või nende vahetus läheduses asuvate kraavide sulgemine, kuna mitmel pool on tegemist juba kinni kasvavate ja järjest mõjutugevust kaotavate vooluveekogudega. Seega võib eeldada, et loodusliku arengu tagajärjel kuivenduse mõju väheneb veelgi ning seeläbi tõuseb sellesse tüüpi kuuluvate metsade looduskaitse väärtus.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

LKS § 27 kohaselt moodustatakse looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks looduskaitsealad. Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks planeeritakse seada mitme taime- ja loomaliigi ja nende elupaikade ning alal asuvate koosluste kaitse. Kuna alal asuvad mitmed erinevad loodusväärtused, siis ei ole püsielupaiga moodustamine otstarbekas, kuna see moodustatakse peamiselt kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitseks. Ala jätkuv kaitsmine hoiualana ei ole samuti otstarbekas, kuna hoiuala režiim ei võimalda rakendada piiranguid, mis on ala kaitse-eesmärkideks olevate liikide ja koosluste soodsa seisundi saavutamiseks ja säilimiseks vajalikud, näiteks jahipidamise ja inimeste viibimise, samuti maaparandustööde eesmärgipärane piiramine. Inventeeritud metsaelupaigatüübid asuvad Käntu-Kastja hoiualal laiguti ja vahelduvad väärtuslike, kuid Natura elupaigatüüpi mittekuuluvate, samas kaitsealustele liikidele oluliste metsakooslustega ning liikide leiukohad on keskkonnaregistrisse kantud sageli punktobjektidena, kusjuures paljude liikide pesapaigad (sh rähniliistel) on aastati erinevad ning keskkonnaregister kajastab üksnes inventuuri toimumise aasta seis. Lisaks on piirkonna liigniisked elupaigatüübid (eelkõige sookooslused ja niisked niidud) kunagi olnud tihedalt kraavitud, kuid nüüdseks on kraavid tihti setteid täis. Samas on vajadusel kraavide hooldamisel (sh settest puhastamisel) oluline arvestada kuivenduste suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi säilitamise vajadust. Seega erinevalt hoiuala kaitsekorra annab kaitseala kaitsekord võimaluse seada vastavalt liikide ja elupaikade vajadustele sobivaid piiranguid, mis tagab kogu kaitstava alal väärtusliku metsamassiivi kui tervikliku elupaiga ja ökosüsteemi kaitse.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, mõõdistatud katastriüksused, kraavid). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid seisuga juuni 2017.

Valdav osa kavandatavast kaitsealast järgib senise Käntu-Kastja hoiuala ja Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga ning nendega kattuva Käntu-Kastja loodus- ja linnuala välispiire. Sealjuures on piiri asukohta kehtiva põhikaardi järgi ajakohastatud, et see järgiks piiri senise asukoha vahetus läheduses olevaid looduses nähtavaid orientiire.

Planeeritav Käntu-Kastja looduskaitseala on 3081,5 ha suurune, sellest piiranguvööndi pindala on 1109,4 ha ning sihtkaitsevööndi pindala 1972,1 ha. Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamisega suureneb kaitstava ala pindala kokku 17,9 ha.

Kehtiva kaitsekorra järgi on Käntu-Kastja hoiuala 2942,5 ha ning Üdruma suur-konnakotka püsielupaik 121,1 ha suurune. Valdav osa sellest alast (kokku 2991,2 ha) on kavandatud

hõlmata Käntu-Kastja looduskaitseala koosseisu. Lisaks kuulub loodavast kaitsealast 26 ha suurune ala vaid Käntu-Kastja loodusala koosseisu (ei ole kehtiva kaitsekorra järgi siseriikliku kaitse all).

Kaitsealaga planeeritakse liita u 64,3 ha seni kaitse alt väljas olnud ala. Sellest 16,2 ha moodustab eraomandis olev maa, 48 ha riigiomandis olev maa ning ülejäänud 0,1 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa.

Kaitsealale liidetavast alast 38,9 ha on kavandatud liita piiranguvööndisse. Piiranguvööndisse planeeritud alast 15,3 ha on eraomandis olev maa, kusjuures metsamaa on sellest 8,1 ha. Samasse vööndisse kavandatud alast moodustab riigimaa 23,5 ha, sellest omakorda metsamaa 17,6 ha. Sihtkaitsevööndisse on seni kaitse alt väljas olnud alast kavandatud liita 25,4 ha. Sellest 0,9 ha on eraomandis olev maa, millest 0,8 ha on omakorda metsamaa. Sihtkaitsevööndisse kavandatud alast 24,5 ha jääb riigimaale ning sellest moodustab metsamaa 24,4 ha.

Kaitseala moodustamisega arvatakse kaitse alt välja 72,3 ha seni kaitse all olnud ala. Sellest 0,6 ha jääb püsielupaika ning ülejäänud 71,7 ha hoiualale. Püsielupaigast välja arvatavast alast 0,5 ha moodustab eraomandis olev maa, mis on kõlvikuliselt ühtlasi terves ulatuses metsamaa. Riigimaa moodustab 0,02 ha. Ülejäänud püsielupaigast välja arvatav ala (0,1 ha) on munitsipaalmata. Hoiualalt välja arvatavast alast 35,9 ha on eraomandis olev maa, millest omakorda metsamaa on 18,1 ha. Riigimaad on hoiualast välja arvataval alal 15,5 ha, millest metsamaa moodustab 8,2 ha. Ülejäänud hoiualalt välja arvatav ala (0,2 ha) on munitsipaalmata, millest u 0,1 ha on metsamaa. Lisaks arvatakse hoiualalt välja 20,1 ha katastrisse kandmata maad, millest 10 ha on metsamaa.

Kaitsealaga liidetavast hoiualast on kavandatud arvata sihtkaitsevööndisse 1800,5 ha. Sellest alast 270,3 ha on eraomandis olev maa, millest metsamaa moodustab 263,6 ha. Sihtkaitsevööndisse liidetavast hoiualast 1528,3 ha on riigiomandis olev maa, millest metsamaa moodustab 995,7 ha. Kaitsealaga liidetavast hoiualast on piiranguvööndisse planeeritud 1070,3 ha. Sellest 584,3 ha jääb eraomandis olevale maale, millest 186,4 ha on metsamaa. Piiranguvööndisse liidetavast alast 456,1 ha jääb riigimaale ning sellest alast 320 ha on metsamaa. 0,9 ha jääb munitsipaalmaale, mis on ühtlasi kogu ulatuses metsamaa. Ülejäänud liidetav ala on katastrisse kandmata maa.

Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitsealaga liidetakse peaaegu terves ulatuses Üdruma suurkonnakotka püsielupaik, mis on kehtiva kaitsekorra järgi sihtkaitsevööndis. See ala on ka planeeritaval kaitsealal kavandatud valdavalt (kokku 120 ha) ulatuses sihtkaitsevööndisse. Sihtkaitsevööndisse jäävast alast 19 ha jääb eraomandis olevale maale, millest metsamaad on 17,4 ha. Riigimaale jääb sihtkaitsevööndisse kavandatud alast 94,6 ha ning sellest 86,3 ha on metsamaa. Katastrisse kandmata maad jääb sihtkaitsevööndisse 5,4 ha, millest 4,9 ha on metsamaa. Senisest püsielupaiga sihtkaitsevööndist on piiranguvööndisse planeeritud 0,5 ha. Eramaa osakaal on sellel alal alla 0,01 ha. Piiranguvööndisse arvatavast alast riigiomandis olevat maad on 0,2 ha ning see on kogu ulatuses metsamaa. Piiranguvööndisse arvatavast alast 0,3 ha on munitsipaalomandis olev maa, millest omakorda metsamaa on 0,2 ha.

Eramaadega seotud muudatused:

Kaitsealal on eramaad kokku 889,8 ha, sellest sihtkaitsevööndisse jääb 290,2 ha ja piiranguvööndisse 599,6 ha. Hoiualalt arvatakse eramaad sihtkaitsevööndisse 270,3 ha ja piiranguvööndisse 584,3 ha. Püsielupaiga sihtkaitsevööndist jääb jätkuvalt sihtkaitsevööndisse 19 ha, piiranguvööndisse arvatakse 0,01 ha. Kaitse alla lisandub varem kaitseta eramaad 16,2

ha (sellest sihtkaitsevööndisse läheb 0,9 ha ja piiranguvööndisse 15,3 ha). Kaitse alt arvatakse välja 36,4 ha eramaad (millest 35,9 oli hoiualal ja 0,5 püsielupaiga sihtkaitsevööndis).

Täpsemad kaitseala ja selle vööndite piiritlemise põhjendused on esitatud allpool.

Kaitseala välispiiriks on Kasari jõe parempoolne kallas alates Liivaaru katastriüksuse (34202:002:0209) kagunurga ja Kasari jõe kalda ristumispunktist (koordinaadid X: 505720,326 Y: 6514977,669) kuni Kruusiaugu–Tõrje teeni Põrja-Torja katastriüksusel (34202:002:0100), sealjuures jääb kaitsealalt välja seni kaitse all olnud 23,3 ha suurune ala Karemaa talu ümbruses, kuna sel alal ei ole seniste inventuuride käigus olulisi loodusväärtusi tuvastatud. Sealt pöörab kaitseala välispiir loodesse ning kulgeb edasi paralleelselt Kruusiaugu–Tõrje tee kõrval oleva kraaviga (kraav jääb kaitsealalt välja, et võimaldada liigsete piiranguteta teeäärte hooldamist), kraavi lõpust kulgeb piir mõttelise sirgena (otspunktide koordinaadid: X: 509193,461 Y: 6517302,900 ja X: 509192,142 Y: 6517323,424) Jõeserva katastriüksuse (34202:002:0317) põhjapiirile. Sealjuures jääb Jõeääre katastriüksusel (34202:002:0316) olev õueala koos kraavide ja sinna viiva teega kaitsealalt välja, kusjuures idapiiriks on seal osaliselt katastriüksuse piir, lõuna- ja läänepiiriks kraavikaldad ning õueala. Nii arvatakse kaitsealale u 2,3 ha suurune ala, kus on inventeeritud kõrge esinduslikkusega ja väga kõrge looduskaitsealise väärtusega lamminiidud.

Sealt edasi on kaitseala välispiiriks Jõeserva katastriüksuse põhjapiir kuni Männitaguse katastriüksuse (42703:002:0563) läänepiirini. Kaitsealalt jäetakse välja seni hoiualasse kuulunud 1,8 km pikkune Kasari jõe osa ning mõlemal pool jõge olevad väikesed niidulapid (kokku umbes 11,6 ha), kuna sellel alal ei ole seniste inventuuride käigus olulisi loodusväärtusi tuvastatud. Samuti jäetakse kaitse alt välja nimetatud alast u 1,1 km kirdesse jääv 2,7 ha suurune hoiuala lahustükk, mis hõlmab suures ulatuses Sõela talu (42703:002:0520) õueala ning selle ümber olevad looduskaitsealised väheväärtuslikke niidualasid, kus 2009. aastal toimunud inventuuri käigus kaitset vajavaid kooslusi ei tuvastatud.

Alates Männitaguse katastriüksusest (42703:002:0563) kulgeb kaitseala välispiir mööda kraavide kaldaid kuni Märjamaa metskond 61 katastriüksusel (88401:001:0810) asuva kraavi otspunktini koordinaatidega X: 508148,652 Y: 6514035,216. Sealjuures jäävad kraavid kaitseala koosseisu, et tagada alale jäävate niiskete metsakoosluste veerežiimi soodne seisund. Selles piirilõigis on kraavide otspunktid omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega. Erandiks on sirge (otspunktide koordinaadid: X: 506688,053 Y: 6513719,102 ja X: 506698,312 Y: 6513698,253), mis ühendab kraavide käänukohti. Samamoodi on erandiks 1,5 km pikkune lõik alates punktist koordinaatidega X: 507153,182 Y: 6513822,836, kus lääne poole kulgevate kraavide otsad on ühendatud mõtteliste sirgete abil kraavide käänukohtadega. Selles piirkonnas jäetakse kaitsealalt välja u 1 ha suurune ala eelnimetatud katastriüksuse põhja- ja kirdeosas, kuna ka neil ei ole põhjalike inventuuride kohaselt olulisi loodusväärtusi tuvastatud.

Edasi kulgeb välispiir mööda katastriüksuste piire kuni Rumba Veski katastriüksuse (41103:002:0239) nurgapunktini koordinaatidega X: 508939,104 Y: 6512508,516, kust kulgeb mõttelise sirgena kraavil olevasse punkti koordinaatidega X: 508957,148 Y: 6512505,801.

Sealt alates kulgeb piir taas mööda kraave, kusjuures kraavid jäävad kaitsealalt välja, kuna on vajalikud kõrval asuva põllumaa teenindamiseks. Kaitsealale arvatakse 22,3 ha suurune varem hoiu- ja loodusalt välja jäänud ala, kus leidub kaitsealuste linnuliikide, nagu laane- ja musträhni elupaiku. Samas arvatakse kaitse alt välja varem hoiu- ja loodusalt välja jäänud 0,8 ha suurune ala, kus looduskaitsealised väärtused inventuuride kohaselt ei leitud. Katastriüksuseni 16196

Kirbla–Rumba–Vana-Vigala tee (41103:002:0028) jõudes pöörab piir edelasse ning jookseb mööda maantee katastriüksuse põhjaserva kuni Velise jõe vasakule kaldale. Kaitsealalt jääb välja üle maantee kagu poole jääv seni hoiuala koosseisu kuuluv u 10,8 ha suurune maa-ala, kus inventuuride kohaselt kaitsealuseid liike ei ole. Alal inventeeritud aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niit (6510) on väga tugeva kultuuristamise mõju tõttu kesise looduskaitseliku väärtusega (D-esinduslikkus ja üldine looduskaitsealine väärtus). Seda ala eraldab ülejäänud kaitsealast ka kõrge nõlvaga tee, mistõttu see ei moodusta kaitsealaga ühtset tervikut.

Edasi on kaitseala välispiiriks Vigala jõe ja hiljem Kasari jõe vasak kallas kuni Metskurvitsa katastriüksuseni (45203:003:0165). Seal suundub kaitseala välispiir jõekaldal olevast punktist koordinaatidega X: 504072,733 Y: 6510622,284 möttelise sirgena vastaskaldal olevasse punkti koordinaatidega X: 504072,800 Y: 6510668,490 ning sealt loode pool oleva kraavi otspunkti koordinaatidega X: 504061,206 Y: 6510700,266. Edasi kulgeb piir mööda kraavipervesid, sealjuures on kraavid ühendatud omavahel mötteliste sirgjoontega. Selles lõigus olevad kraavid jäävad kaitsealast välja, kuna need on vajalikud kõrval asuvate põllumaade toimimiseks. Alates Kullamaa metskond 117 katastriüksusel (45203:003:0152) oleva kraavi nurgapunktist koordinaatidega X: 502890,058 Y: 6511899,097 kulgeb piir möttelise sirgena põhja suunas u 53 m kaugusel oleva kraavi otspunkti koordinaatidega X: 502911,449 Y: 6511947,951 ning kulgeb edasi mööda kraavipervesid, sealjuures jäävad kraavid kaitsealale. Seal jääb kaitsealalt välja varem hoiu- ja loodusala kuulunud 2,7 ha suurune ala, kus inventuuride käigus pole kaitsealuseid liike ega elupaiku ning kasvukohti leitud.

Viimase kraavi otsast punktist koordinaatidega X: 502111,941 Y: 6513682,883 suundub kaitseala piir möttelise sirgena Kullamaa metskond 4 katastriüksuse (34202:002:0130) välispiiril olevasse punkti koordinaatidega X: 501859,106 Y: 6513684,326. Edasi jookseb kaitseala välispiir u 400 m mööda katastriüksuse Kullamaa metskond 4 piiri kuni esimese katastriüksusega lõikuva kraavini. Seal pöörab kaitseala välispiir koos kraaviga kirdesse ning jookseb edasi mööda kraavide kaldaid, kusjuures kraavid jäävad samuti kaitsealale. Kraavi lõpust punktist koordinaatidega X: 502351,440 Y: 6514416,774 suundub kaitseala välispiir möttelise sirgena Kullamaa metskond 54 katastriüksuse (34202:002:0307) läänenurka (X: 502533,056 Y: 6514656,788) ning suundub siis juba edasi mööda katastriüksuste piire. Erandiks on lõik Kullamaa metskond 175 katastriüksuse (34202:002:0325) välispiiril oleva punkti koordinaatidega X: 502479,499 Y: 6516542,368 ning sellest ida poole jääva sama katastriüksuse välispiiril oleva nurgapunkti koordinaatidega X: 502511,059 Y: 6516551,318 vahel, mida ühendab mötteline sirge.

Alates Kullamaa metskond 175 katastriüksuse välispiiril olevast punktist koordinaatidega X: 502883,333 Y: 6516666,057 suundub kaitseala välispiir möttelistest sirgetest koosneva lõiguna Suitsu katastriüksusel (34202:002:0620) oleva kraavi otspunkti koordinaatidega X: 503552,815 Y: 6517339,43, läbides seejuures punkte koordinaatidega X: 503168,090 Y: 6517070,950 ja X: 503423,634 Y: 6517405,545. Seejärel suundub kaitseala välispiir mööda kraavi Kullamaa metskond 178 katastriüksuse (34202:002:0319) idapiiril olevasse punkti koordinaatidega X: 503973,463 Y: 6517118,852. Edasi kulgeb välispiir mööda katastriüksuste piire. Selles piirkonnas liidetakse kaitsealale juurde u 35,5 ha suurune ala, kus asuvad väga kõrge esinduslikkuse ja looduskaitseliku väärtusega liigirikkad madalsood, mis on ühtlasi kasvukohaks III kaitsekategooria käpalisele harilikule käöraamatule (*Gymnadenia conopsea*). Samas arvatakse piiri korrigeerimisel kaitse alt välja 0,9 ha suurune ala, kus ei leidu looduskaitselisi väärtusi.

Kui kaitseala välispiir ristub Toonväli katastriüksuse (34202:002:0710) lõunaosas paikneva kraaviga, suundub piir edasi mööda nimetatud kraavi kallast, kusjuures kraav ise jääb samuti kaitsealale. Kraavikaldal olevast punktist koordinaatidega X: 504169,338 Y: 6516410,247 suundub kaitseala välispiir mõttelise sirgena katastriüksuse tunnusega 34202:002:0018 edelanurka ning kulgeb siis mööda katastriüksuste välispiire. Erandiks on lõik Toonivälja katastriüksuse (34202:002:0710) kagunurga ja Kullamaa metskond 199 katastriüksuse (34202:002:0348) välispiiril oleva punkti koordinaatidega X: 504573,811 Y: 6516478,676 vahel, mida ühendab kujuteldav sirgjoon. Sarnane erisus on ka Metsaleisi katastriüksusel (34202:002:0019), kus sirge ühendab Kullamaa metskond 199 (34202:002:0348) katastriüksuse loodenurka Metsaleisi kirdenurgaga. Erand on ka Leheserva katastriüksusel (34202:002:0314), kus mõtteline sirge ühendab katastriüksuse lõunapiiril olevat nurgapunkti koordinaatidega X: 504829,589 Y: 6517156,119 sama katastriüksuse põhjapiiril oleva nurgapunktiga koordinaatidega X: 504856,642 Y: 6517519,797. Selles piirkonnas jääb kaitsealalt välja u 15,2 ha suurune seni hoiualale jääv maa-ala. Seal asub küll 2012. aastal toimunud inventuuri kohaselt väike (u 0,5 ha suurune) poollooduslik kooslus niiskuslembesed kõrgrohostud (6430), kuid tegemist on keskmise looduskaitseliku väärtusega (C-esinduslikkus ja üldine looduskaitseliku väärtus) kooslusega, mida eraldab teistest poollooduslikest kooslustest üle 150 m laiune metsariba. Seega on tegemist väga raskesti hooldatava alaga ja selle taastamist-hooldamist ei ole kavandatud ka Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava eelnõuga. Lisaks on niiskuslembeste kõrgrohostute määramise eesmärk üldjuhul moodustada puhvertsoon ümber väärtuslikuma elupaigatüübi ning iseseisvat väärtust kooslusel ei ole (Paal, 2004). Kõne all oleva koosluse ümber on ainult noored hall-lepikud, mistõttu ei ole sel kooslusel väärtust ka väärtuslikuma ala puhvrina.

Leheserva katastriüksuse idaservas kulgeb kaitseala välispiir katastriüksuse põhjaservast lõunaserva mööda elektriliini kaitsevööndi (10 m) serva, kusjuures elektriliin koos kaitsevööndiga jääb kaitsealalt välja. Seejärel suundub kaitseala välispiir taas edasi mööda katastriüksuste välispiire. Erandiks on piirilõik Leheserva katastriüksuse lõunaservas oleva punkti koordinaatidega X: 505453,939 Y: 6517314,671 ja Kullamaa metskond 338 katastriüksuse (34201:001:0339) loodenurga vahel ning sama katastriüksuse edelanurga ja Kullamaa metskond 199 katastriüksuse (34202:002:0348) põhjaservas oleva punkti koordinaatidega X: 505530,597 Y: 6516967,109 vahel, mida ühendavad mõttelised sirged. Seal liidetakse kaitsealale 121,1 ha suurune Üdruma suur-konnakotka püsielupaik, kus lisaks kaitsealustele linnuliikidele on inventeeritud kõrge esinduslikkuse ja looduskaitseliku väärtusega soostuvad ja soo-lehtmetsad ning keskmise esinduslikkusega sinihelmikakooslused. Lisaks liidetakse kaitsealale püsielupaigast põhja poole jääv 26 ha suurune loodusala kuuluv metsaala, kus on inventeeritud väga kõrge ja kõrge esinduslikkusega soostuvad ja soo-lehtmetsad.

Õeruma oja jõudes suundub kaitseala välispiir Kullamaa metskond 182 katastriüksuse (34202:002:0318) kirdenurgast mõttelise sirgena oja kaldal olevasse punkti koordinaatidega X: 505972,281 Y: 6516398,404 ning kulgeb siis edasi mööda Õeruma oja vasakut kallast, sealjuures jääb oja kaitseala koosseisu. Ristudes Üdruma-Laastre tee katastriüksuse (34201:001:0365) läänepiiriga, suundub kaitseala välispiir edasi mööda katastriüksuste välispiire, kuni jõuab taas Hansu-Kalda katastriüksuse (34202:002:0363) ja Kasari jõe ristumiskohta (punkti koordinaatidega X: 505720,326 Y: 6514977,669).

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb Käntu-Kastja looduskaitseala tulenevalt kaitse-eesmärgist, kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse piiramise astmest kolmest sihtkaitsevööndist (Käntu, Üdruma ja Läti) ja ühest piiranguvööndist (Käntu-Kastja).

Sihtkaitsevööndite eesmärk on looduslike ja poollooduslike koosluste ning kaitstavate liikide elupaikade säilitamine. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse kogu looduse mitmekesisust. Sihtkaitsevöönditesse on arvatud kõrgeima looduskaitse väärtusega piirkonnad, kus asuvad I ja II kaitsekategooria ning linnudirektiivi I lisa liigid ning väärtuslikud loodusdirektiivi elupaigatüübid.

Üdruma sihtkaitsevöönd (189,8 ha) koosneb kahest lahustükist, neist suurem (146,6 ha) hõlmab senise Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga ning osa sellest põhja poole jäävast Leheserva katastriüksusest (34202:002:0314). Seal on sihtkaitsevööndisse hõlmatud väga kõrge esinduslikkusega soostuvad ja soo-lehtmetsad, lisaks on sellesse sihtkaitsevööndisse piiritletud keskmise esinduslikkusega (eeskätt suhtelise nooruse tõttu), kuid kõrge üldise looduskaitse väärtusega soostuvad ja soo-lehtmetsad, mis saavutavad edaspidi loodusliku arengu tagajärjel kindlasti kõrgema esinduslikkuse. Lahustüki põhja-, ida- ja läänepiiriks on kaitseala välispiir. Edela- ja lõunaosas piirneb sihtkaitsevöönd Käntu-Kastja piiranguvööndiga. Seal kulgeb vööndipiir mööda Üdruma–Laastre tee katastriüksuse piiri ning ristudes Kullamaa metskond 182 katastriüksusel oleva metsarajaga, suundub edasi mööda seda. Raja lõpust kulgeb piir mõttelise sirgena u 210 m kirdes asuva kraavi otspunkti ning suundub mööda kraaviperve (kraav jääb samuti Üdruma sihtkaitsevööndisse), kuni ristub Kullamaa metskond 199 katastriüksuse välispiiriga (punktis koordinaatidega X: 505555,821 Y: 6516167,264). Edasi suundub vööndipiir mööda katastriüksuse piiri kuni kaitseala välispiirini.

Teine lahustükk (43,1 ha) on moodustatud senisest Kastja suur-konnakotka ringikujulisest püsielupaigast, selle moodustab edela pool senisesse püsielupaika jääv mets, mida eraldab kõrval olevatest aladest metsas olevad kraavid (jäävad samuti Üdruma sihtkaitsevööndisse). Erandiks on piirilõik kraaviotsa koordinaatidega X: 504225,964 Y: 6515410,668 ning sellest kirde poole jääval kraavil oleva punkti koordinaatidega X: 504228,809 Y: 6515429,962 vahel, mida ühendab mõtteline sirgjoon. Ida poolt piirab seda Üdruma sihtkaitsevööndi lahustükki Üdruma–Laastre tee katastriüksuse piir ning lõuna poolt Öeruma oja, sealjuures jääb oja kõrval olevasse Käntu-Kastja piiranguvööndisse. Lahustükk piirneb kõikidest külgedest Käntu-Kastja piiranguvööndiga.

Suurim sihtkaitsevöönditest on **Käntu sihtkaitsevöönd** (1677 ha), mis koosneb kolmest lahustükist. Väikseim lahustükk (40,5 ha) asub kaitseala kirdeosas ja jääb suuremas osas ühe katastriüksuse, Kullamaa metskond 195 (34202:002:0335), piiresse. Selle lahustüki ida- ja lõunapiiriks on kaitseala välispiir ning põhja- ja läänepiiriks nimetatud katastriüksuse piir. Seal on sihtkaitsevööndisse hõlmatud kõrge esinduslikkusega soostuvad ja soo-lehtmetsad, väga kõrge esinduslikkusega künnapuuenamusega vanad laialehised metsad ning osaliselt ka väga kõrge esinduslikkusega künnapuudega lamminiidud.

Teine lahustükk (392,7 ha) asub kaitseala lääneosas. Seal on sihtkaitsevööndisse piiritletud peamiselt väga kõrge kuni keskmise looduskaitse väärtusega esinduslikkusega metsad: siirdesoo- ja rabametsad, vanad loodusmetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning haruldased künnapuuenamusega vanad laialehised metsad. Lisaks on sellesse sihtkaitsevööndisse arvatud väikese-konnakotka püsielupaigad ja metsise elupaik ning paljude teiste kaitsealuste linnu- ja taimeliikide elupaigad ja kasvukohad.

Lahustüki läänepiiriks on alates Kullamaa metskond 194 katastriüksuse (45203:003:0164) edelanurgast kuni Kullamaa metskond 198 katastriüksuse (34202:002:0337) edelanurgani kaitseala välispiir, sealt edasi kulgeb vööndi piir mööda Kullamaa metskond 198 katastriüksuse

piire. Idast piirneb see lahustükk Käntu-Kastja piiranguvööndiga ja kulgeb alguses mööda katastriüksuste piire. Esimene erand selles piirilõigus jääb Kullamaa metskond 198 katastriüksuse (34202:002:0337) kagunurga ja Kalda katastriüksuse (34202:002:0109) läänepiiri vahele, kus sihtkaitsevööndi piir kulgeb mööda kraavi, kusjuures Kullamaa metskond 198 katastriüksuse kagunurk on kraavi otspunktiga (X: 503589,780 Y: 6514883,392) ühendatud mõttelise sirge kaudu. Alates Kalda katastriüksuse edelanurgast kulgeb vööndi piir mööda kraavikaldaid (kraavid jäävad sihtkaitsevööndisse), kusjuures Kalda katastriüksuse edelanurk ja kraavil olev punkt koordinaatidega X: 503792,777 Y: 6514561,160 on ühendatud mõttelise sirgega. Samuti ühendab selles lõigus mõtteline sirge kraavidel olevaid punkte koordinaatidega X: 503820,447 Y: 6514052,479 ja X: 503817,732 Y: 6514044,021. Kui vööndipiir ristub Kaldapealse katastriüksusel (45203:003:0166) punktis koordinaatidega X: 503593,198 Y: 6513262,832 Kasari jõega kulgeb piir mööda jõekallast. Alates Metskurvitsa katastriüksuse (45203:003:0165) põhjapiiri ja Kasari jõe kaldajoone ristumiskohast punktist koordinaatidega X: 503829,983 Y: 6512784,317 kulgeb piir mööda katastriüksuste piire.

Käntu sihtkaitsevööndi suurim lahustükk (1246,2 ha) hõlmab Käntu raba ning siirde- ja õõtsiksood koos selle ümber olevate väärtuslike soostuvate ja soo-lehtmetsadega ning vanade loodusmetsadega. Lisaks on sellesse Käntu sihtkaitsevööndi lahustükki arvatud Rumba väikekonnakotka püsielupaigad ning suurel hulgal erinevate kaitsealuste liikide elupaiku ja kasvukohti.

Selle lahustüki põhja- ja idapiiriks on alates Looritsa metsatee äärsel kraavil olevast punktist koordinaatidega X: 506699,537 Y: 6513698,587 kaitseala välispiir kuni Rumba Veski katastriüksuse (41103:002:0239) kaguosas paikneva kraavini (punktini koordinaatidega X: 50927,109 Y: 6511606,048).

Kraavil olevast punktist koordinaatidega X: 50927,109 Y: 6511606,048 algab Käntu sihtkaitsevööndi lõunapiir, mis piirneb Käntu-Kastja piiranguvööndiga ning kulgeb mööda kraave, kuni jõuab Lihula metskond 223 katastriüksusel (41101:001:0363) oleva kraavi otspunkti koordinaatidega X: 504966,882 Y: 6511460,356. Sealjuures jäävad kraavid Käntu sihtkaitsevööndisse ning on omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega. Kraavidevaheliste mõtteliste sirgete otspunktide koordinaadid ida-lääne suunas on: X: 508624,963 Y: 6511367,398 ja X: 508432,761 Y: 6511365,036; X: 507068,041 Y: 6511180,850 ja X: 506933,568 Y: 6511180,956; X: 506933,568 Y: 6511180,956 ja X: 506934,074 Y: 6511153,613; X: 506934,074 Y: 6511153,613 ja X: 506878,330 Y: 6511130,260; X: 506878,330 Y: 6511130,260 ja X: 506815,562 Y: 6511109,726; X: 506815,562 Y: 6511109,726 ja X: 506767,198 Y: 6511100,950; X: 506695,484 Y: 6511465,088 ja X: 506405,584 Y: 6511448,621; X: 506405,584 Y: 6511448,621 ja X: 506147,723 Y: 6511398,932; X: 506147,723 Y: 6511398,932 ja X: 506039,306 Y: 6511336,229; X: 506039,306 Y: 6511336,229 ja X: 505961,644 Y: 6511354,054; X: 505961,644 Y: 6511354,054 ja X: 505889,215 Y: 6511358,918; X: 505889,215 Y: 6511358,918 ja X: 505775,654 Y: 6511366,547; X: 505775,654 Y: 6511366,547 ja X: 505646,862 Y: 6511375,200; X: 505646,862 Y: 6511375,200 ja X: 505486,851 Y: 6511385,952; X: 505130,863 Y: 6511373,941 ja X: 505092,192 Y: 6511395,143. Erandina selles lõigus kulgeb piir alates Lihula metskond 228 katastriüksuse (41101:001:0368) ja kraavi ristumiskohas olevast punktist koordinaatidega X: 507795,202 Y: 6510702,987 kuni sama katastriüksuse piiri ja kraavi ristumiskohas oleva punktini koordinaatidega X: 507626,763 Y: 6510532,563 mööda katastriüksuse piiri. Viimase kraavi otspunktist koordinaatidega X: 504966,882 Y: 6511460,356 kulgeb piir Lihula metskond 223 katastriüksuse (41101:001:0363) loodepiirile

(punkti koordinaatidega X: 504908,955 Y: 6511497,986) ning sealt mõttelise sirgena Lihula metskond 199 katastriüksuse (41103:002:0339) kagunurka.

Lääneosas piirneb Käntu sihtkaitsevööndi suurim lahustükk endiselt Käntu-Kastja piiranguvööndiga, sealjuures kulgeb sihtkaitsevööndi piir alates Lihula metskond 199 katastriüksuse (41103:002:0339) kagunurgast mööda katastriüksuste piire, kuni ristub Kullamaa metskond 202 katastriüksuse (34202:002:0341) põhjapiiril kraaviga (punktis koordinaatidega X: 506573,001 Y: 6515360,786). Esimene erand selles osas on lõik Lihula metskond 222 katastriüksuse (41101:001:0362) ja Kullamaa metskond 217 katastriüksuse (34202:002:0339) vahel, kus vööndi piir kulgeb mööda kraavi kallast (kraav jääb Käntu sihtkaitsevööndisse). Teine erand jääb Kullamaa metskond 217 katastriüksuse (34202:002:0339) põhjaserva, kus piir kulgeb mööda Kasari jõe kallast.

Kullamaa metskond 202 katastriüksuse (34202:002:0341) põhjapiiril olevast punktist koordinaatidega X: 506573,001 Y: 6515360,786 kulgeb piir mööda kraavi (kraav jääb Käntu sihtkaitsevööndisse). Kraavi otspunktist koordinaatidega X: 506696,130 Y: 6515077,386 kulgeb piir mõttelise sirgena välispiiril olevasse punkti koordinaatidega X: 506706,630 Y: 6515056,523 ning kulgeb edasi mööda kaitseala välispiiri edela poole.

Alates välispiiril olevast punktist koordinaatidega X: 505874,164 Y: 6513937,504 on selle Käntu sihtkaitsevööndi lahustüki piiriks Läti sihtkaitsevööndi piir, kuni jõuab taas kraavil olevasse punkti koordinaatidega X: 506699,537 Y: 6513698,587.

Käntu rabast põhja poole jääb **Läti sihtkaitsevöönd** (102,7 ha), mille moodustab põhiliselt Käntu kaljukotka püsielupaik. Lisaks jäävad sellesse sihtkaitsevööndisse väärtuslikud vanad loodusmetsad ning teiste kaitsealuste liikide, nagu näiteks sookure, hallpea-rähni, väike-kärbsenäpi ja kuradi-sõrmkäpa elupaigad ja kasvukohad.

Läti sihtkaitsevöönd piirneb lõuna ja lääne poolt ning osaliselt ka põhja ja ida poolt Käntu sihtkaitsevööndiga. Selle sihtkaitsevööndi põhja- ja osaliselt ka idapiiriks on alates välispiiril olevast punktist koordinaatidega X: 505874,164 Y: 6513937,504 kaitseala välispiir. Alates välispiiril olevast punktist koordinaatidega X: 506699,537 Y: 6513698,587 kulgeb Läti sihtkaitsevööndi piir mööda metsakraavi (kraav jääb Läti sihtkaitsevööndisse) lõuna poole ning kraavi lõppedes mööda samasuunalist metsasihti. Metsasihi lõpust punktist koordinaatidega X: 506718,620 Y: 6513389,898 pöörab piir edela poole ning kulgeb mõttelise sirgena u 1 km kaugusel asuva metsasihi lõppu punkti koordinaatidega X: 505777,340 Y: 6512991,800. Sealt suundub piir mõttelise sirgena loode poole, kuni 430 m kaugusel asuva samasuunalise kraavi otspunkti koordinaatidega X: 505448,451 Y: 6513266,869.

Edasi kulgeb piir mööda kraave (kraavid jäävad Läti sihtkaitsevööndisse) põhja poole, kusjuures Looritsa metsatee äärde jäävad kraavid on omavahel ühendatud mõttelise sirgega, mille otspunktide koordinaadid on X: 505356,580 Y: 6513328,910 ja X: 505354,133 Y: 6513349,233. Kui sihtkaitsevööndi piir jõuab kraavide ristumispunkti koordinaatidega X: 505333,255 Y: 6513957,730, suundub see ida poole. Jõudes kraavide ristumiskohta punkti koordinaatidega X: 505840,110 Y: 6513885,419, suundub piir taas mööda kraavikallast põhja poole, kuni jõuab kraavil olevasse punkti koordinaatidega X: 505871,528 Y: 6513937,385.

Käntu-Kastja piiranguvöönd (1110,3 ha) hõlmab majanduslikult kasutatavaid alasid, kus on hoonestus ja muud rajatised, põllumaad ning välja kujunemata ja looduskaitse seisukohalt vähem väärtuslikud elupaigad, mis on siiski olulised koosluste ja kogu ala tervikliku kaitse

tagamiseks. Piiranguvöönd toimib sihtkaitsevööndi puhveralana. Lisaks on piiranguvööndisse tsoneeritud kaitsealale jäävad jõed koos nende ümbruses leiduvate kohati kõrge ja väga kõrge väärtusega lamminiitudega. Muu hulgas on piiranguvööndisse jäänud kaitseala loodeosas asuvad kohati kõrge ja väga kõrge väärtusega niisked niidukooslused. Neid alasid eraldab ülejäänud väärtuslikest aladest kohati kuni 900 m laiune peamiselt halli lepa enamusega mets, mis on looduskaitsealiselt väheväärtuslik. Lisaks ei leidu nende koosluste ligidal kuivenduskraave ning uute kraavide rajamise välistab planeeritav kaitsekord, seega on peamised kooslustele mõjuvad ohutegurid ohjatud ning säilimine ka piiranguvööndi kaitsekorraga tagatud.

Käntu-Kastja piiranguvöönd algab kaitseala lõunaosast, kus selle põhjapiiriks on Käntu sihtkaitsevööndi lõunapiir ning lõunapiiriks on kaitseala välispiir. Edasi kulgeb piiranguvöönd läbi kaitseala, hõlmates Kasari jõge koos seda ümbritsevate niiskete niidukooslustega. Seal piirneb Käntu-Kastja piiranguvöönd ida ja lääne poolt Käntu sihtkaitsevööndi lahustükkidega. Kaitseala loodeosas kulgeb piiranguvöönd ümber Üdruma sihtkaitsevööndi väiksema lahustüki, hõlmates metsanoorendikke, madalama esinduslikkusega niidukooslusi ning sihtkaitsevööndi lahustükkide vahele jäävat Üdruma–Laastre teed. Seal on piiranguvööndi põhja- ja idapiiriks kaitseala välispiir. Kaitseala kirdeosas hõlmab piiranguvöönd taas Kasari jõge koos seda ümbritsevate lamminiitudega. Seal on piiranguvööndi põhjapiiriks välispiir ning lõunapiiriks osaliselt Käntu sihtkaitsevööndi piir ja osaliselt välispiir.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi. Haudelinnustiku kohta pärinevad andmed 2009. aastal toimunud inventuurist (ekspertid Renno Nellis, Triin Paakspuu, Marju Pajumets, Ülo Väli, Tarvo Valker, Hannes Pehlak, Mihkel Jürgens, Olavi Vainu ja Gunnar Sein). Metsakoosluste kohta pärinevad andmed 2009., 2012., 2015. ja 2020. aastal toimunud metsaelupaigatüüpide inventuuridest (ekspertid Taimo Tüürpuu, Renno Nellis, Anni Kurisman, Tõnis Ruber, Helle Rennu ja Kadi Lehtpuu). Poollooduslike koosluste ja kaitsealuste taimeliikide kohta pärinevad andmed 2009. ja 2020. aastal toimunud inventuuridest (ekspertid Vivika Meltsov, Kaili Kattai, Meeli Mesipuu, Thea Kull, Karin Kaljurand ja Mare Leis). Madalsoode kohta pärinevad kõige uuemad andmed eelnevalt viidatud poollooduslike koosluste inventuurist, kui kaardistati ka kõik senisele Käntu-Kastja hoiualale jäävad liigirikkad madalood. Rabade ning siirde- ja õõtsiksoode kohta pärinevad andmed 1997. aastast (ekspertid Toomas Kukk ja Leho Luigujõe) ning 2019. aastast (Tõnu Ploompuu ja Arvo Talalaev).

Samuti on kaitsekorra välja töötamisel arvestatud kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamusega (Indrek Sell, 2015). Kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamuse kohaselt tuleks tulevase kaitseala kaitse-eesmärkide hulga jätta välja rohunepp, kes on kehtiva kaitsekorra kohaselt nii Käntu-Kastja hoiuala kui ka linnuala kaitse-eesmärk. Põhjuseks on ekspert märkinud, et liiki pole alal enam kohatud. Rohuneppi kohati planeeritaval kaitsealal viimati 1990. aastatel, liigi elupaiku kontrolliti 2009. aastal ning siis rohuneppi alal enam ei kohatud. Tõenäoliselt on rohuneppi asurkond praegu planeeritaval kaitsealal välja surnud ning selle põhjuseks on liigi asurkonna üldine arvukuse vähenemine ja kaitseala liigniiskete luhaniitade vähesus. Siiski leidub alal ka rohuneppi jaoks sobilikke niiskeid luhaniite ning planeeritava kaitseala taasisustamine rohuneppi poolt on tõenäoline, kui liigi asurkond hakkab taastuma ning ala luhaniidud on järjepidevalt hooldatud (juba praegu

hooldatakse valdavat osa piirkonna luhtadest). Kuna praegu on olemas võimalused rohuneapi asurkonna taastumiseks, on otstarbekas liik endiselt ala kaitse-eesmärgiks jätta.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 32; edaspidi *PS*). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja LKS alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiõlemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsamajandusliku ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kavandatud kaitseala jagatud kolme sihtkaitsevööndisse (Käntu, Läti ja Üdruma) ning ühte piiranguvööndisse (Käntu-Kastja).

Seniste kaitseala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks muudetakse eelnõukohase määrusega Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määrust nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” ja tunnistatakse kehtetuks selle § 1 lõike 1 punkt 16 ja määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart. Lisaks muudetakse Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrust nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas” ja tunnistatakse kehtetuks selle § 1 lõike 1 punkt 10 ja määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart.

Kaitse-eeskirja eelnõuga ei reguleerita pilliroo ega adru varumist, kuna adru kaitsealal ei kasva ning pilliroogu ei kasva seal sellisel hulgal, et selle varumist tuleks eraldi reguleerida.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida kogu kaitsealal, välja arvatud Läti sihtkaitsevööndis kaljukotka pesitsusajal 15. veebruarist 31. juulini ning Üdruma sihtkaitsevööndis suur-konnakotka pesitsusajal 15. märtsist 31. augustini. Mõlema liigi puhul on häirimine pesitsusperioodil väga oluline ohutegur ning haudumise kõige tundlikumas faasis piisab pesitsuse nurjamiseks ühestainsast ettevaatamatust käigust pesa lähedusse (Kontkanen jt, 2004). Viibimispiirang ei kehti järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Käntu sihtkaitsevööndis, kus asuvad väike-konnakotka pesapaigad, liikumispiiranguid ei ole, kuid seal ei ole ka jahipidamiseks vajalik piirangute seadmine. Väike-konnakotka tegevuskava kohaselt kestab väike-konnakotka pesitsusperiood 15. märtsist 31. augustini (sel ajal on LKS kohaselt keelatud liigi püsielupaiga sihtkaitsevööndites liikumine). Häirimine on tegevuskava kohaselt väga oluline ohutegur eriti liigi pesitsuse algusfaasis aprillist mai lõpuni, kuna siis on linnud kõige tundlikumad.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õuemaal ja kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, koosluste paigutine hävitamine, puude raie või lamapuidu kasutamine lõkke tegemise eesmärgil jne) ja kaitsealuste liikide elupaikadele. Telkimine ja lõkke tegemine õuemaal selleks ettevalmistamata kohas on lubatud, kuna seal ei kahjusta need tegevused kaitse-eesmärkide saavutamist. Ettevalmistamata kohas võib lõket teha kaitse korraldamisega seotud tegevustel, näiteks koosluste hooldustöödel, raiejäätmete või heina põletamisel.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine teedel, jalgrattaga ka radadel. Tee mõiste tuleneb ehitusseadustiku §-st 92. Maastikusõidukiga sõitmine teedel on lubatud vastavalt liikluseaduse § 154 lõikes 1 esitatud erisustele, mille alusel on maastikusõidukiga teedel sõitmine lubatud jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab liikluskorraldusvahend. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel ja põllu- ning metsamajandustöödel. Sõidukiga sõitmise piirangud on kehtestatud selleks, et vältida kaitsealuste elupaigatüüpide pinnasekahjustusi, samuti kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kahjustumist, kuna mitmel pool kaitsealal on tegemist õrna või pehme pinnasega kooslustega.

Kaitseala vetel on lubatud ujuvvahendiga liikumine ja kalapüük. Ujuvvahendiga sõitmine ja kala püüdmine ei häiri oluliselt jõgede linnustikku ega ohusta olulisel määral kaitseala jõgede elupaiku, mistõttu ei ole põhjendatud selle keelamine. Kalapüügiks ja ujuvvahendiga sõitmiseks sobivad kaitsealale jäävad Kasari ja Vigala jõgi ning Öeruma oja.

Kaitsealal on lubatud korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, püüda kala ning pidada jahti. Tulenevalt jahieeskirjast on Käntu sihtkaitsevööndis lubatud metskitse-sokujaht (lubatud on varitsus- või hiilimis- või peibutusjaht) alates 1. juunist kuni 31. detsembrini, ning metssea varitsus- või hiilimisjaht, mida on lubatud pidada aasta läbi (ajujaht, jaht jahikoeraga ning põrsastega emise varitsus- või hiilimisjaht on lubatud 1. oktoobrist jahiaasta lõpuni). Samas on sokujahti ajaks kõige tundlikum kotkaste (ja ka teiste linnuliikide) pesitsusaeg läbi ning üksikud häiringud metssea jahil ei ole eeldatavasti nii suured, et see oluliselt lindude pesitsusedukust

mõjutaks. Seetõttu ajalisi lisapiiranguid kaitsealal jahipidamisele ei seata. Teistele jahilukitele võib alal jahieeskirja kohaselt jahti pidada väljaspool peamist lindude pesitsusperioodi.

2.5.3. Vajalik tegevus

Poollooduslike koosluste esinemisaladel on nende ilme ja liigilise koosseisu säilitamiseks vajalik niitmine ja niite koristamine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine. Poollooduslike koosluste hooldamine on vajalik tegevus, kuna hooldamata kooslused (eri niidutüübid) võsastuvad või kasvavad täis pilliroogu ning poollooduslikke kooslusi hooldamata pole võimalik tagada kaitse-eesmärgiks nimetatud elupaigatüüpide soodsat seisundit. Vastavalt looduskaitseadusele on kinnisasja valdajal õigus poolloodusliku koosluse säilimiseks vajaliku töö tegemiseks taotleda poolloodusliku koosluse hooldamise toetust vastavalt maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrusele nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus”. Kaitsealal on keskkonnaregistrisse kantud u 650 ha erinevaid poollooduslikke kooslusi, sh 12 ha puisniite. Tegevuste mahud kavandatakse Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskavaga. Kuna erinevad poollooduslikud kooslused on senise Käntu-Kastja hoiuala ja tulevase kaitseala kaitse-eesmärgiks, siis on nende hooldamine ja taastamine I ja II prioriteediga tegevus.

Lisaks on sookoosluste taastamiseks vajalik valitud kraavide sulgemine. Kraavide sulgemise vajadus määratakse kaitsekorralduskavaga. Tegevus on vajalik, et taastada sookoosluste veerežiim ja seeläbi tagada nende soodsa seisundi säilimine.

2.5.4. Keelatud tegevused

Tegevus, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba või esitada ehitusteatist ja jahilukeid lisaõõta.

2.5.5. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.6. Sihtkaitsevöönd

2.5.6.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilimiseks. Kaitsealal on kolm sihtkaitsevööndit: Üdruma, Läti ja Käntu sihtkaitsevöönd.

Üdruma sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuste ja ohustatud liikide (suur- ja väike-konnakotka) häirimise vältimine ning nende elupaikade kaitse, samuti metsaelupaikade (soostuvad ja soo-lehtmetsad) ja poollooduslike koosluste (sinihelmikakooslused, puisniidud, niiskuslembesed kõrgrohustud) soodsa seisundi säilitamine ja taastamine.

Läti sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuse ja ohustatud liigi (kaljukotkas) ning tema elupaikade kaitse, samuti metsaelupaikade (vanad loodusemetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ja siirdesoo- ja rabametsad) ning soolupaikade (rabad) soodsa seisundi säilitamine ja taastamine.

Käntu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse, metsaelupaikade (vanad loodusemetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad) ja soolupaikade (rabad ning siirde- ja õõtsiksood) ning poollooduslike koosluste (lamminiidud, liigirikad madalsood, niiskuslembesed kõrgrohustud ning aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud) soodsa seisundi säilitamine ja taastamine ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. Peale loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitstakse Käntu sihtkaitsevööndis I kaitsekategooriasse kuuluvaid kotkaliike suur- ja väike-konnakotkas, samuti II kaitsekategooria linnuliike kanakulli, jäälinde, valgeselg-kirjurähni, rohuneppi ja metsist, ning III kaitsekategooria linnuliiki väike-kärbsenäppi ning nende elupaiku.

2.5.6.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Kõrge väärtusega elupaikade seisundi säilimiseks on oluline, et suurt lokaalset mõju omada võiv tegevus, nagu rahvaüritus, toimuks vaid selleks ette nähtud kohas. Ettevalmistatud kohtade vajadus ilmnes ka Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava koostamise käigus ning seetõttu kavandatakse nimetatud kaitsekorralduskava abil populaarsematesse kohtadesse, kus inimeste viibimine kaitstava ala väärtusi ei ohusta, rajada külastustaristu. Külastustaristu rajamise täpsemad asjaolud selgitatakse välja kaitsekorralduskava edasise menetluse käigus. Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ja tähistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohtades. Erandeid võib kaitseala valitseja lubada oma kaalutusotsusega, suunates rahvast vähem tallamis- ja häirimistundlikesse piirkondadesse ning välistades kaitstavaid liike või elupaigatüüpe kahjustavaid üritusi. Rahvaürituse korraldamine väljaspool selleks ettevalmistatud kohta pole üldjuhul lubatud, et vältida juhuslikes kohtades elustiku häirimist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Veerežiimi taastamise all peetakse eelkõige silmas sookooslustes ja niisketel niitudel endise veerežiimi taastamist kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Need on tegevused, mis on vajalikud elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist kaitseala valitseja saab vastavalt vajadusele suunata. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutöid lubatakse juhul, kui nende

hooldamine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale antud küsimuses kaalutlusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine. Kaitseala valitseja nõusolekut ei ole vaja, kui tuleb eemaldada voolutakistusena voolusängist üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi. Niisamuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärgiga ega kahjustataks loodusväärtusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus, koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ja kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja taastamiseks vajalik tegevus. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel või häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks, samuti metsa- ja võsaraiet vaadete avamiseks ning maastikuilme säilitamise ja taastamise eesmärgil. Kaitsealal olevates puistutes võib lubada liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Olenevalt koosluste iseloomust ja kaitse-eesmärkidest võib välja raiuda kiirekasvulisi keskealisi ja nooremaid puid, et anda valgust vanadele puudele ning laialehistele puude järelkasvule. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks vara- ega hilispesitsejaid (kakulised, rähniliised, kotkad jt), mistõttu kaitseala valitseja võib sõltuvalt elustiku liigilisest koosseisust seada raiele ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine kaitseala valitsejaga tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle. Poollooduslike koosluste kujundamine hõlmab ka metssigade tegutsemisjälgede silumist. Peale eeltoodu on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevused kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja taastamiseks, näiteks võldase elupaikade seisundi parandamiseks vajalikud tegevused.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud tee või tehnovõrgu rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks ja tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitseala tarbeks ning olemasolevate ehitiste hooldustööd. Kaitseala valitseja võib lubada rajada rajatise, mis ei ohusta kaitse-eesmärkide saavutamist või mis on hädavajalikud. Seega on võimalik lubada kaitsealale ehitada neid rajatise, millel puudub negatiivne mõju kaitseala loodusväärtustele, näiteks niitmistehnikaga niidule pääsu tagamiseks teede ja ülepääsude, sh jõgedest ülepääsude, külastustaristu ning heinaküünide ja muu sellise rajamist või näiteks paigaldada elektriline maakaablis, püstitada infotahvleid ja kaitseala tähised ning suunaviite. Kuna ehitamise mõju nii eesmärkidele kui ka ümbritsevale alale (tallamine, häirimine, väärtuste hävitamine jne) sõltub suuresti rajatise eripärast, nagu asukoht, kasutatav tehnoloogia, ehituse maht ja aeg, siis tuleb seda iga kord eraldi hinnata, mistõttu on see tegevus jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutlusotsuseks. Kaitseala tarbeks rajatise püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei laiene rajatisele kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Ehituskeeluvööndisse võib olla vajalik ehitada lisaks sildadele näiteks linnuvaatlustorne ja muid matkarajatise. Kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse (kaitseala läbivatel jõgedel on ehituskeeluvöönd 50 m laiune) ehitamist võimaldab LKS § 38 lõige 7, mis reguleerib ehituskeeluvööndi korra erisusi. Kaitseala valitseja nõusolekul on olemasolevate ehitiste

hooldamine lubatud, et võimaldada vajaduse korral hooldada olemasolevaid teid, truupe jm ehitisi.

2.5.6.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, arvestades määrusega sätestatud erisustega (nt marjade ja seente korjamine).

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevused. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevusi, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Lisaks eeltoodule on keelatud inimeste viibimine Läti sihtkaitsevööndis 15. veebruarist 31. juulini ning Üdruma sihtkaitsevööndis 15. märtsist 31. augustini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Põhjendused liikumispiirangute seadmise kohta on esitatud peatükis 2.5.2.

2.5.7. Piiranguvöönd

2.5.7.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse.

Kaitsealal on Käntu-Kastja piiranguvöönd. Selle kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Piiranguvööndi eesmärk on olla puhervööndiks kaitseala tundlikumate väärtuste (kaitsealuste liikide elupaigad ja kasvukohad ning kõrge väärtusega loodusdirektiivi elupaigatüübid) ning majandusmetsade jt majanduslikult kasutatavate alade vahel (sh kaitseala läänepiiri taha jääv turbakaevandus). Piiranguvööndisse jäävad valdavalt vähemväärtuslikud metsad (noored, tugeva kuivendusmõjuga või raiejälgedega vms). Lisaks jäävad piiranguvööndisse niidukooslused. Piiranguvööndisse jäävad kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad, liigirikkad niidud lubjavesel mullal, sinihelmikakooslused, niiskuslembesed kõrgrohusad, lamminiidud, puisniidud, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud, liigirikkad madalsood ja puiskarjamaad.

2.5.7.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi, mis on määratud §-des 7 ja 16. Lisaks on piiranguvööndis lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistamata ja tähistamata kohas. LKS § 31 lõike 2 punkti 11 kohaselt saab piiranguvööndis reguleerida vaid rahvaürituse korraldamist selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas.

Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine on lubatud ainult õue- ja põllumaal, kuna nende kasutamine väljaspool õue- ja põllumaad mõjutab koosluste looduslikku tasakaalu ja elustiku mitmekesisust ning muudab oluliselt metsa- ja niidukoosluste taimkatte liigilist koosseisu.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistamata ja tähistamata kohas. Paljud kaitseväärtused asuvad piiranguvööndis, kuna nende fragmentaarse paiknemise tõttu ei ole võimalik neid tsoneerida sihtkaitsevööndisse. Üle 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal oleks võimalik suunata ürituse toimumist, nii et see ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud lageraie hall-lepikutes langi pindalaga kuni 1 ha ning aegjärkne- ja häilraie langi pindalaga kuni 2 ha. Vastavalt looduskaitseaduse §-le 31 võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele metsaseadusest erinevaid piiranguid, kui need on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Lubatud lageraielangi ning aegjärkse- ja häilraie langi suurusetele on seatud piirangud võrreldes metsaseaduses lubatud suurima langi pindalaga, sest piiranguvööndi metsad on puhveralaks sihtkaitsevööndis paiknevatele väärtuslikele metsadele, seega on nende metsade säilimine oluline üleminekualana lagedate niiduelupaikade ning metsaelupaikade vahel, vähendades kaitse-eesmärgiks olevatele (linnu)liikidele mõjuvat servaepekti. Kõige ilmsema ja tugevama efektiga on valgusolude ja sellega seotud tegurite muutumine. Inimtekkeliste tegurite (nt. lageraie) puhul on iseloomulikuks servaepekti tõttu vähenenud välisteguritest puutumata koosluste siseosa pindala. Mistõttu väheneb liikidele sobilike elupaikade pindala mitte ainult raie toimumise alal vaid ka sellega piirnevatel aladel.

Raie tüübi ja raielangi suuruse reguleerimine on vajalik selleks, et muutused elupaiga struktuuris ei oleks järsud ega tugevad ning metsas säiliks igal ajahetkel teatud hulk olulisi elemente. Aegjärkse raiega raiutakse metsa järkude kaupa, mistõttu toimuvad keskkonnamuutused sujuvamalt ning seetõttu pole mõju niivõrd järsk ja tugev kui näiteks lageraiel. Nii on liikidel rohkem aega muutustega kohaneda. Häilraied on väikese pindalaga ja sarnasemad looduslikule häilule. Nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris.

Käntu-Kastja looduskaitseala piiranguvööndisse jääb 204,4 ha metsamaad, millest hetkel on raievanuse saavutanud juba 116,7 ha, see moodustab 57% piiranguvööndi metsadest, mida oleks võimalik lühikese aja jooksul maha raiuda. Lageraie, v.a hall-lepikutes, ja veerraie ei ole lubatud. Lageraiega kaasneva servaepekti mõjul väheneb ka välisteguritest puutumata koosluste siseosa pindala. Seetõttu väheneb liikidele sobilike elupaikade pindala mitte ainult raie toimumise alal, vaid ka sellega piirnevatel aladel. Peale selle vähendab lageraie puistu struktuuri mitmekesisust sh erivanuselisust. Veerraie suurendab samuti servaepekti ja tekitab loodusmaastikusse sobimatuid sirgeid koridore, mis suurendaksid ka tormimurru ja -heite ohtu. Kuna lageraiel raiutakse lank lagedaks ühe raiekorraga, on sellest põhjustatud häiring suurem võrreldes aegjärkse- või häilraiega ning lageraiel on lubatud langi pindala väiksem. Erand lageraie lubamiseks hall-lepikutes on tehtud seetõttu, et hall-lepikute lühikese eluea tõttu ei ole neid otstarbekas majandada aegjärkse- või häilraiega. Hall-lepad kasvavad suhteliselt kiiresti ja saavutavad küpsuse juba 30–40 aastaseks. Puistutes, kus metsa on võimalik majandada aegjärkse- või häilraiega, tuleks eelistada neid raieviise lageraie ees (v.a eelnevalt käsitletud hall-lepikutes). Käntu piiranguvööndis on hall-lepikuid 63,3 hektaril, kus keskmine eraldise suurus on 1,8 hektarit, seega on 1 hektari suurune raiepiirang igati asjakohane, et vältida suurte

lagedate alade teket. Aegjärgse- ja häilraielangi suuruse piiramine on vajalik metsamajanduse intensiivsuse reguleerimiseks ja nii hoitakse ära liikidele sobimatute suurte lankide teke. Lisaks tagab see metsade vanuselise koosseisu mitmekülsuse, kuna siis tehakse uuendusraieid pikema perioodi jooksul ning suuremat osa võõndi metsaalast ei uuendata korraga. Pindalaliselt suuremate lankidena raiumine tähendaks seda, et metsas toimuksid suured muutused suhteliselt lühikesel ajaperioodil, sh maastikuilmes, kuna langid killustavad kaitsealuste liikide elupaikade ümber olevaid metsakooslusi ja puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Kaks hektarit on piisavalt suur lank, et tagada metsade looduslik uuenemine – kõrval asuvate metsade mõju on veel küllaltki suur.

Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb raiel jätta ühe hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades laialehiseid puid, mände, kuuski ja haabu, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Sätestatud tihumeetrite hulk võimaldab jätta maastikus osa säilikipuid alles ka väiksemate rühmadena ja teised puud hajusalt. Need tingimused on vajalikud, et tagada raiutavas puistus elustiku mitmekesisuse säilitamise seisukohast oluliste elementide säilimine, mis aitab hoida nii konkreetset puistus kui ka kumulatiivselt piiranguvõõndis tervikuna mitmekesisest elustikku. Peale selle vähendab metsa jäetavate puude hulk ka servaeefekti negatiivset mõju.

Selleks, et tagada laialehistel puudel elavate liikide (kopsusamblik, sulgjas õhik) elupaikade ja loodusliku mitmekesisuse säilimine tuleks puistus, kus laialehiste puuliikide osakaal on vähemalt 50% kaaluda aegjärgse- ja häilraie keelamist. Kaalutusotsuse tegemisel tuleb arvestada puistu vanuse ja nimetatud liikide esinemisega alal. Raie tegemisel tuleb säilitada koosluse looduslik tasakaal ning liigiline ja vanuseline mitmekesisus. See on oluline eeskätt liikide kasvukohtade ja levikukoridoride säilimiseks. Sellega soodustatakse puistu mitmekesisust, haruldaste ja ohustatud liikide levikut ning nende liikide elupaikade säilimist. Tulenevalt alal asuvatest kaitsealustest liikidest saab kaitseala valitseja vajaduse korral seada raiele ajalisi piiranguid.

Lisaks on piiranguvõõndis lubatud kaitseala valitseja nõusolekul veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine, näiteks loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuste rajamiseks ja hooldamiseks, tehisveekogude puhastamiseks ja nende looduslikkuse suurendamiseks.

Piiranguvõõndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ehitise (ka teed ja tehnovõrgu rajatised), kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine. Kaitseala tarbeks on lubatud rajatise püstitada ka ehituskeeluvõõndisse. Kaitseala piiranguvõõndisse jääb ka õuelasid, mistõttu on põhjendatud jätta võimalus hoonete püstitamiseks tingimusel, et see ei kahjusta ala loodusväärtusi. Ehitamiseks nõusoleku andmisel lähtub kaitseala valitseja nende alal asuvate loodusväärtuste paiknemisest, mille kaitseks on looduskaitseala moodustatud. Kaalutusotsuse tegemisel arvestab kaitseala valitseja, et tegevus ei mõjutaks negatiivselt kaitstava elupaigatüübi ega kaitsealuse liigi elupaiga seisundit. Kaitseala tarbeks võib osutada vajalikuks mõne rajatise (vaatetorni, infotahvli) paigaldamine ehituskeeluvõõndisse, mistõttu eeskirjaga seda lubatakse.

2.5.7.3. Keelatud tegevused piiranguvõõndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, kuna kaitsealal on valdavalt levinud erinevad (liig)niisked kooslused, mille olulisimaks ohuks on veerežiimi muutused. Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, kuna see ohustaks elupaigatüüpide ning kaitsealuste ohustatud ja haruldaste liikide säilimist.

Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine. Puhtpuistu kujundamine (välja arvatud metsise elupaigas männipuistu kujundamine) ja energiapuistu rajamine rikub metsakoosluste looduslikku tasakaalu ning liikide ja vanuse mitmekesisust.

Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on üldjuhul keelatud, sest see kahjustab piirkonnas levinud tallamisõrnu kooslusi ja taimede kasvukohti. Samas võib kaitseala valitseja anda loa puidu kokku- ja väljaveoks ka külmumata pinnaselt, kui pinnas seda võimaldab.

3. Menetluse kirjeldus

Lisatakse pärast avalikustamist.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

- 1) EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50);
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomise annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 160 on Natura 2000 võrgustiku loodusala esitatud Käntu-Kastja loodusala, mis hõlmab Käntu-Kastja looduskaitseala. Seetõttu tuleb Käntu-Kastja looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Käntu-Kastja loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusala nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2020) 1713 all, ELT L 111, 8.04.2020, lk 1–175).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Käntu-Kastja looduskaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks mitme linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi kaitse.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktiga 21 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Käntu-Kastja linnuala, mis hõlmab Käntu-Kastja looduskaitseala. Seetõttu tuleb Käntu-Kastja looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Käntu-Kastja loodusala eesmärkidesse elupaigatüübid liigirikkad madalsood (7230) ja vanad laialehised metsad (9020*), kuna neid kooslusi leidub mitmel pool üle kaitseala.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Käntu-Kastja loodus- ja linnuala piire, mis viiakse vastavusse Käntu-Kastja looduskaitseala piiridega.

Käntu-Kastja loodus- ja linnualalt jäävad täies ulatuses välja järgmised katastriüksused: Pärni (34201:001:0353), 16196 Kirbla-Rumba-Vana-Vigala tee (41103:002:0028), Vana-Poe (41103:002:0347), Trullingu (88401:001:0093), Martna (88401:001:0077), Aru (42703:002:0006), Kuusiku (42703:002:0342), Sõela talu (42703:002:0520), Laari (42703:002:0131) Kose (42703:002:0011), Lihula metskond 184 (41103:002:0141), Lihula metskond 185 (41103:002:0138), Peetri-Hansu (88401:004:0148), Jaani-Hansu (88401:004:0074), Rumba (88401:001:0921), Paisuotsa (42703:002:0740), Saueaugu (42703:002:0602), Paisumaa (50401:001:1008), Jõehobu (42703:002:0692), Polli(34202:002:0090), Karema (34202:002:0252) ja katastriüksus tunnusega 34202:002:0018.

Loodus- ja linnuala osakaal väheneb Metsaleisi (34202:002:0019), Männitaguse (42703:002:0563), Toonväli (34202:002:0710) Pörja-Torja (34202:002:0100), Aaviku (34201:001:0471), Õilme (41103:002:0139), Märjamaa metskond 149 (88401:001:0282), Kullamaa metskond 4 (34202:002:0130), Kullamaa metskond 189 (45203:003:0163), Leheserva (34202:002:0314) ja Polli (34202:002:0090) katastriüksusel.

Loodus- ja linnualaga liidetakse osaliselt Suitsu (34202:002:0620) ja Kullamaa metskond 178 (34202:002:0319) katastriüksus ning katastriüksus tunnusega 34202:002:0302.

Loodus- ja linnuala osakaal suureneb Jõeserva (34202:002:0317), Jõeääre (34202:002:0316), Kullamaa metskond 49 (34202:002:0304), Kullamaa metskond 117 (45203:003:0152), Kullamaa metskond 175 (34202:002:0325), Märjamaa metskond 61 (88401:001:0810), Uuepäрни (88401:001:0098) ja Tihkani (34202:002:0086) katastriüksusel.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Käntu-Kastja looduskaitseala territoorium on valdavalt juba kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. LKS § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maa-maksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 11 kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kaitseala ümbertsoneerimisega ja laienemisega arvatakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt 25,4 ha ja piiranguvööndisse 39,5 ha kaitseta ala. Varem hoiualale kuulunud alast arvatakse sihtkaitsevööndisse 1800,5 ha ja piiranguvööndisse 1070,3 ha ning kaitse alt välja 71,7 ha. Lisaks arvatakse kaitse alt välja 0,6 ha varem Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse kuulunud ala. Piiranguvööndisse arvatakse 0,5 ha Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse kuulunud ala. Seega laekub maamaksu Kullamaa vallale vähem ligikaudu 371,8 eurot aastas, Martna vallale vähem ligikaudu 180,5 eurot aastas, Lihula vallale vähem ligikaudu 508,1 eurot aastas ning Vigala vallale vähem ligikaudu 531,7 eurot aastas. Märjamaa vallale rohkem ligikaudu 10,4 eurot aastas.

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest, lähtudes Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” esitatud tingimustest. Arvestades asjaolu, et ala on juba valdavalt kaitse all hoiualana ja Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndina, on eramaade riigile omandamise kohustus juba suures ulatuses olemas. Eramaa riigile omandamise kohustused suurenevad kokku 0,9 ha seni kaitseta ala sihtkaitsevööndisse arvamisel. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Lihula vallas 2016. aastal 586,71 ha maatulundusmaaga 62 tehingut kogusummas 993 695 eurot, seega on

ühe hektari hind keskmiselt 1694 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 0,5 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind 847 eurot. Vigala vallas toimus 2016. aastal 1041,38 ha maatulundusmaaga 94 tehingut kogusummas 3 046 402 eurot, seega on ühe hektari hind keskmiselt 2925,5 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 0,4 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind 1170,1 eurot. Seega oleks täiendava omandamiskohustusega eramaade omandamisega kaasnev kulu riigile kokku umbes 2017,1 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel ning senise praktika põhjal ei ole suurem osa maaomanikke maa riigile võõrandamisest huvitatud.

Vastavalt põllumajandusministri 8. märtsil 2010. a vastu võetud määruse nr 19 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007-2013” §-le 2 on Natura 2000 võrgustiku alal asuva poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse määr ühe hektari puisniidu kohta 238,07 eurot aastas. Toetuse määr muu poolloodusliku koosluse ühe hektari kohta on 185,98 eurot aastas. Keskkonnaregistri kohaselt lisandub planeeritavale kaitsealale 0,72 ha lamminiite ja 17,5 ha liigirikkaid madalsoid. Nende koosluste hooldamise toetus on hinnanguliselt 3388,6 eurot aastas.

Natura 2000 alal asuvale erametsamaale on õigus taotleda toetust, mida makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetuse andmise tingimused ja kord on kehtestatud 22. aprilli 2015. a määrusega nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus”, mille kohaselt on toetuse määr piiranguvööndis, hoiualal ja projekteeritaval alal asuva metsaala ühe hektari kohta 60 eurot aastas ja sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamisega suureneb erametsa osakaal sihtkaitsevööndis 261,8 ha ja väheneb piiranguvööndis 16,6 ha. Kuna toetuse määr on piiranguvööndis ja hoiualal sama, on need käesoleva hinnangu andmisel võrdustatud. Kaitseala moodustamisega suureneb erametsa toetuse hinnanguline kulu riigile 27 802 euro võrra aastas.

Riigimetsa läheb hoiualalt täiendavalt sihtkaitsevööndisse 395,1 ha (213,4 ha Rapla maakonnas, sellest valmiv mets 17,2 ha ja küps mets 56,4 ha ning 181,7 ha Lääne maakonnas, sellest valmiv 20,4 ha ja küps 56,8 ha) ja piiranguvööndisse 105,7 ha Lääne maakonnas (selles osas jääb metsade majandamise piirang samaks). Kaitse all mitteolevast metsast läheb range kaitse alla 19 ha (18,6 ha Rapla maakonnas, sellest valmiv 0,04 ha ja küps 0,03 ning 0,4 ha Lääne maakonnas, sellest valmiv 0,04 ha ja küps 0,1 ha) ning piiranguvööndisse 15,8 ha (Rapla maakonnas 0,2 ha, sellest valmiv 0,03 ha ja küps 0,2 ha ning Lääne maakonnas 15,6 ha, sellest valmiv 6 ha ja küps 8,7 ha). Hoiualalt arvatakse välja 8,4 ha riigimetsa (Rapla maakonnas 1,7 ha, sellest valmiv 0,1 ha ja küps 0,4 ha ning 6,7 ha Lääne maakonnas, sellest valmiv 0,3 ha ja küps 5,9 ha).

Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse (kaitseta ala sihtkaitsevööndisse minemisel) Lääne maakonnas puidukasutuse tulu keskmiselt 52 eurot hektari kohta aastas ja Rapla maakonnas 86 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb tulu 19 (küpse ja valmiva järgi 0,2) ha metsamaa sihtkaitsevööndisse arvamisel 1620,4 (küpse ja valmiva järgi 13,7) euro võrra aastas. Kaitseta ala piiranguvööndisse arvamisel on metsade majandamine piiratud, raiemaht väheneb 9/10 majandusmetsa lankide keskmisest, mis tähendab, et Rapla maakonnas väheneb puidukasutuse tulu 77,4 eurot ja Lääne maakonnas 46,8 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb 15,8 (14,9) ha kaitseta ala piiranguvööndisse arvamisel puidukasutuse tulu 745,6 36 (705,4) eurot hektari kohta aastas. Hoiuala metsade majandamine oli varem kitsendatud, majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht oli ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide

keskmisest. Seega väheneb puidukasutuse tulu Rapla maakonnas 8,6 eurot ja Lääne maakonnas 5,2 eurot hektari kohta aastas. Hoiualalt 395,1 (150,7) ha metsamaa sihtkaitsevööndisse arvamisel vähendab tulu 2780,1 (1033,7) eurot aastas. Kaitse alt (hoiualast) välja arvamisel suureneb tulu 9/10 majandusmetsa lankide keskmisest, Rapla maakonnas 77,4 ja Lääne maakonnas 46,8 eurot hektarilt aastas, seega 8,4 (6,8) ha kaitse alt välja arvamisel suureneb tulu 445,1 (332,9) eurot aastas.

Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 4701 (1419,9) eurot aastas. Lisaks tuleb arvestada sellega, et suur osa kõnealustest küpsetest ja valmivatest metsadest on madala boniteediga ja asub märgalade vahetus läheduses niiske pinnasega aladel, kus puidu väärtus ja seega eeldatav tulu hektari kohta on keskmisest väiksem ning raie teostamine ebasobiva pinnase tõttu raskendatud või ebatulus. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Erinevate looduskaitseliste toetuste ja maa riigile omandamise kulud ei ole seejuures summeeritavad, vaid välistavad teineteist ehk juhul, kui maa riigile omandatakse, siis kaob ära toetuste maksmise kohustus. Samuti, kui makstakse toetusi, ei ole samal ajal selle kinnisasja osas riigile omandamise kulutusi.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.